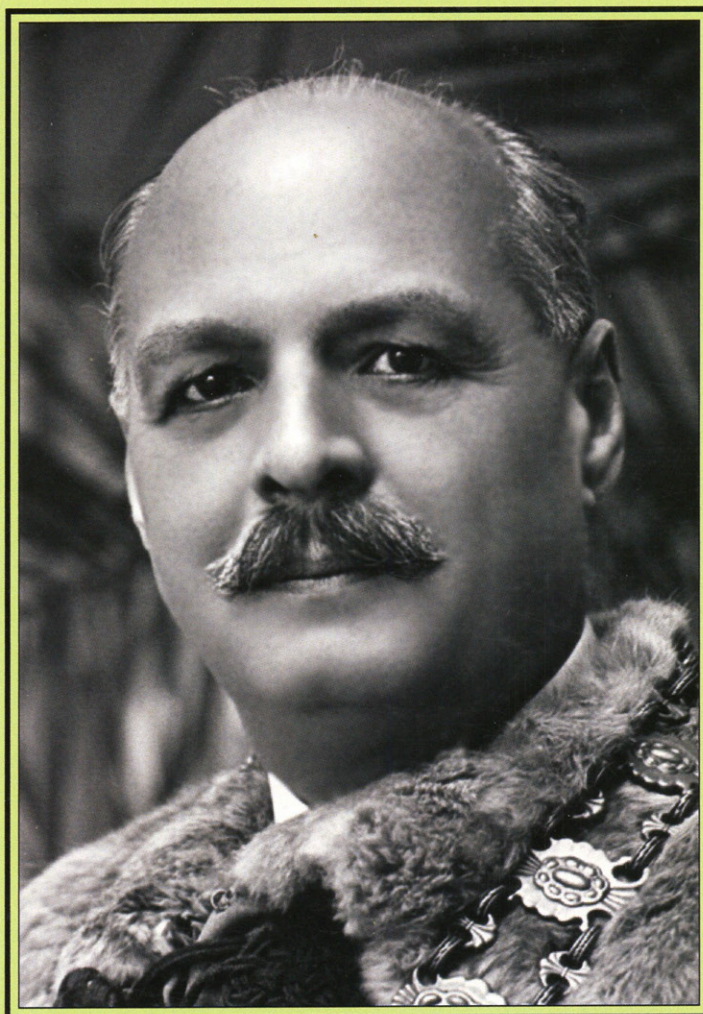

Dr. Szállási Árpád

*Dr. Bókay Zoltán (1885-1955)
és a hazai gyermekgyógyászat*

A debreceni orvostudomány nagy alakjai
24. füzet

Írta és szerkesztette:
Dr. Szállási Árpád

Bókay Zoltán (1885-1955)
és a hazai gyermekgyógyászat

Debreceni Egyetem
Orvos- és Egészségtudományi Centrum
2009.

Lektorálta: **Dr. Oláh Éva**
Egyetemi tanár
Gyermekgyógyászati Intézet

ISBN 978-963-9070-83-7

***Kiadja:* A Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum
Elnöki Hivatala**

***Nyomdai előkészítés:* Kozák Viktor Csaba**
***Nyomdai munkálatok:* Cívis-Copy Kft., Debrecen**

***Felelős vezető:* Kiss László**

***Példányszám:* 300 pld**

Bevezető

Magyarországon az első magyar nyelvű önálló gyermekorvosi munka, a: KIS GYERMEKEK ISPUTÁLJA, melyben Különbféle Nevezetesebb Nyavalyái, és külső Hibái a 'kis Gyermekeknek', s ezek eránt lehető orvoslásnak módgyai hűségesen megirattak, a debreceni Csapó József főorvos munkája, amely 1771-ben jelent meg a Szatmár megyei Nagykároly nyomdájában. Majd 1794-ben Pesten Valetudinarium infantile Hungaricum novum c. latin változata is kézikönyv lett. Csapó főorvos kor- és kartársa, a legendás hírű Hatvani István, a kollégium polihisztor professzora a latin nyelvű Introductio ad principia philosophiae művében (Debrecen, 1757.) elsőr készített statisztikai táblázatot a csecsemő-halandóságrol és matematikai módszerrel mutatta ki a magas mortalitás időjárással való összefüggéseit. Benne a járványok szerepét. A nagy triász harmadik tagjának, Weszprémi István professzornak is van egy kolozsvári kiadású gyermekorvosi összefoglalója, amely azonban fordítás.

A fentiekből kitűnik, hogy a hazai pediátria „bölcsője” képletesen szólva Debrecenben ringott. Több mint egy évszázadot kellett várni, amíg a cívisváros önálló egyetemet kapott, s a megalakult gyermekklinika élére Szontagh Felix (1859-1929) került. Az korszerű épület 1924-ben került átadásra. Mint annyi jeles gyermekorvos, ő is neves a Bókay-iskolából került ki, főleg a fertőző betegségek és azok iránti érzékenység volt a fő kutatási területe. Amikor Szontagh professzor 1929-ben elhunyt, egy másik Bókay-tanítvány, a nagy Bókay János unokaöccse, a neves gyermekgyógyász dinasztia harmadik generációs tagja: Bókay Zoltán nyerte el pályázat útján a katedrát. Méltán, mert már 1913-ban megírta, „A veleszületett szívbajok monográfiája esetek kapcsán” című első hazai gyermekkardiológiai munkát, a világháború közepén pedig „A gyermekorvoslástani semiotika és diagnostika” tárgyköréből magántanárrá habilitálták.

Nehéz időkbén került vezető posztra. A magyar gyermekgyógyászat nagy ígérete Heim Pál ekkor dőlt ki a sorból, Bókay Zoltán nagybátyja rövidesen nyugdíjba ment, a négy tanszék élén átrendeződések történtek. A fővárosba került Hainiss Elemér, szegedi utóda Kramár Jenő, a pécsi Duzár József és a debreceni Bókay Zoltán nagyjából azonos színvonalat képviseltek.

Professzorunk elsősorban kitűnő diagnoszta volt, tanítványait mindenekelőtt gyakorlati munkára nevelte, hogy főleg a tisztántúli a kórházak gyermekosztályainak élére, megfelelő főorvosok kerüljenek. Tekintettel a magas hazai csecsemőhalandóságra, A Debreceni Orvosegyesület és a Magyar Gyermekorvosok Társasága elnöki, 1938/39-ben a dékáni tisztségét is betöltötte. A második világháborút lezáró évben elérte a 60. életévét és nyugdíjazását kérte, amit meg is kapott, de 1946-1949. között, megbízott igazgatóként még ő irányította az intézetet.

Nem volt a klinikusoknak olyan meghatározó egyénisége, mint Hüttl Tivadar, Sántha Kálmán vagy Kettesy Aladár, de megérdemli, hogy A Debreceni Orvosképzés Nagy Alakjai sorából ne maradjon ki. A „nagy” úgyis viszonylagos fogalom. Szállási Árpád, egyetemünk orvostörténész előadó tanára vállalta azt a nem könnyű feladatot, hogy múltunk professzori sorában a szerényebb, de megérdemelt „helyi értékét” egy monográfiával kijelölje

Dr. Paragh György egyetemi tanár
Centrum Elnök

Bókay Zoltán (1885-1955)

A kezdet és a családi háttér

Közismert, hogy Debrecen fontos szerepet játszott a hazai gyermekorvoslás történetében. De nem annyira, hogy ne kelljen valahány adandó alkalommal megismételni. Különösen vonatkozik ez a cívisváros „nagy századára”, amikor a Hatvani István - Weszprémi István-Csapó József triász mindegyike alapvető pediátriai művet hagyott az utókorra. A legendás Hatvani, a „magyar Faust”, latin nyelvű filozófiai könyvében először készít nálunk statisztikai táblázatokat a csecsemőhalandóságról. Azt írja: „megfigyeltem, hogy városunkban az egy éves gyermekek közül 235-en haltak meg. Közülük 185 halt meg görcsökben és epilepsziában”. Ez utóbbi alatt természetesen nem a klasszikus betegség értendő. Majd így folytatja: “Figyelembe kell azonban venni, hogy 1752-ben és 1754-ben himlő és kanyaró nem dühöngött járványszerűen: a többi években ugyanis sok fél esztendő gyermek ezekbe, a betegségekbe esve halt meg. Tehát a két kiütéses betegséget elkülönítette egymástól. Igaz, a perzsa Rhases ezt már a 9. században megtette, de a közös eredet még a 18. század végén is tartotta magát. Majd így folytatja: “Ennek okát én sok egyéb között abban látom, hogy sem a szülők nem

Az első magyar
nyelvű bábakönyv
címodala

Az első magyar
nyelvű gyermekorvosi
könyv címodala

Weszprémi a
gyermekneveléssel
foglalkozó angolból
magyarított
munkájának címodala

gondoskodnak nagyon gyermekeik életéről, sem olyan alkalmas bábák nincsenek, akik pontosan tudnák mindazt, amit a csecsemők és gyermekágyas nők körül el kell végezni. És ami a legfontosabb népünk erkölcsétől teljesen idegen, hogy orvosoktól kérjen tanácsot gyermekeik egészsége felől.” (21) Hatvani István szakértelme tehát vitathatatlan (24).

Bizonyára nagy szerepe volt művének abban, hogy az orvostörténésznek is kiváló Weszprémi István egy évtized múlva elkészítette az első magyar nyelvű bábakönyvet (34) Mindkettő Debrecenben készült és jelent meg. Majd 1760-ban Kolozsvárt hagyta el a nyomdát Weszprémnek a gyermekneveléssel és oktatásával foglalkozó munkája (35), amelynek előszavában szorgalmazza a himlőoltást, ugyanakkor végezte is. Jenner előtt évtizedekkel, az angliai tapasztalatai alapján. Hangsúlyozza az anyatejjel való táplálás fontosságát, amely „mind az anyának, mind a csecsemőnek a hasznára válik”. Ezek a művek a kor szokásai szerint fordítások, pontosabban magyarítások, a „hazai viszonyokhoz alkalmazva”. Csapó József az első önálló magyar nyelvű gyermekorvosi kiadvány (17) szerzője 106 oldalon 110 betegséget ismertet és lát el gyógyító utasításokkal. A nagykárolyi nyomda 1771. esztendei remeklésének betűhív másolata 2002-ben is megjelent, Oláh Éva professzornő ügybuzgalmából. Szólni kell még Szentgyörgyi Józsefről, aki Debrecenben meghonosította a himlőoltást.

A magyar gyermekorvostan tulajdonképpeni megalapítója azonban Schoepf Ágost, aki előbb orvostörténelmet adott elő, majd 1837-ben orthopaediai intézetet létesített, amit az 1838-as nagy dunai árvíz lerombolt. Mivel magánkórház volt, az egyetemen hivatalosan előadásokat nem tarthatott. A bürokrácia azonban nem fogott ki rajta, a Mária Dorottya főhercegnő védnöksége alatt működő kórházban megtarthatta előadásait. Végül 1839-ben az Ötpacsirta utca egyik bérházának emeletén megnyílt egy 12 ágyas önálló gyermekosztály. Ügyét olyan nagyszerű egyéniségek támogatták, mint Kossuth Lajos és Szentkirályi Móricz. Az új gyermekkórház alapjait 1845-ben rakták le, majd két év múlva kötelezővé vált a gyermekgyógyászat hallgatása és a szigorlatozás. Ekkor Schoepf már csak a pediátriát adta elő Gyermekgyógyászati tankönyve 1847-ben jelent meg, de német nyelvű gyermekortopédiai munkái már korábban ismertté tették nevét. Az 1848/49-es szabadságharc ezen a téren is éreztette hatását. A sebészetben is jártas Schoepf felvette a Schöpf-Merei nevet, és egyik honvédcsapat fősebésze lett. Mivel Itáliában szerezte diplomáját, az olasz önkéntesek hozzátartoztak. Az új kórházat fiatal tanítványára, a felvidéki cipszer Bock Jánosra bízta, aki 1849. tavaszán, Buda várának bevétele tiszteletére Bókai-ra magyarosított. Jó barátságban volt Jókai Mórral, tőle kért tanácsot, mire a nagy író azt válaszolta: „tudod mit, én vagyok Jókai, te meg légy Bókai”. Si non e vero, bene trovato, mondja az olasz. Vagyis, lehet hogy nem így volt, de jól hangzik. Eredetileg ő is sebésznek készült (Balassa hatására minden tehetséges fiatal), végül maradnia kellett, mert főnöke a Kossuth-emigrációval előbb

Törökországba került, majd az angliai Manchester városában telepedett le, ott is halt meg 1858-ban, fiatalon. A Csokonaira emlékeztető arcélét Barabás Miklós rajzáról ismerjük

A dinasztiaalapító id. Bókai János (1822-1884) és a fő műve

A dinasztiaát alapító Bókai János 1864-ben Semmelweis szerkesztőtársa volt az Orvosi Hetilap „Nő-és gyermekgyógyászat” című mellékletének. Az anyák megmentőjének tragikus halálával sajnos ez megszűnt. Az 1861. évi oktatási módosítás szerint a gyermekgyógyászatot „a leginkább ajánlható tárgyak” körébe sorolták. Bókai még abban az évben a gyermekgyógyászat magántanárává habilitálták. Az 1867. évi kiegyezés évében megkapta a rendkívüli tanári címet, 1869-től tárgya már „oktatandó”, kinevezik rendes tanárrá, de önálló katedrát nem kapott. Tanszék nélküli tanszékvezető volt. A Stefánia Gyermekkorházat 1881-ben alapították, azt vezette az 1884-ben bekövetkezett haláláig. Itt kezdett kialakulni a híres Bókai-iskola, amelynek legkiválóbb tagja, egyben tanszéki utóda ifj. Bókai János lett. A család a millennium évétől királyi engedéllyel végleg a Bókay változatot használja.

A főorvos mindössze 27 évesen vette át a nem könnyű apai örökséget. Ez esetben az „alma nem esett messze a fájától”, a fiú az apától, az öccse a bátyjától. Főleg a gyermekkor fertőzőbetegségeivel foglalkozott, meghonosította diftériánál az O’Dwyer-féle intubációs módszert (11), első között alkalmazta a Behring-féle anatoxint, nevét mégis elsősorban a varicella és a herpes zoster kóroktani összefüggésének felismerése örökítette meg. Ilyen családi háttérrel indult útjára unokaöccse, Bókay Zoltán.

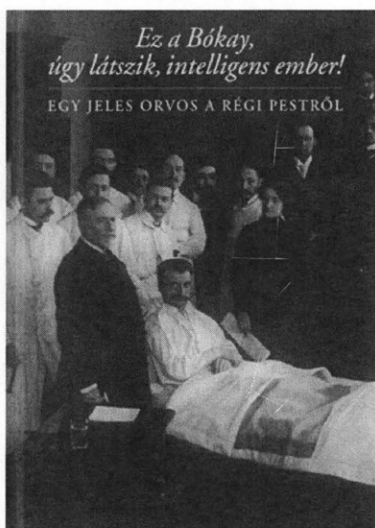
Bókay Árpád

kémiai képletek iránt, így pályaválasztásához aligha kellett atyai unszolás. Medikus korában tanárai hamar felfigyeltek tehetségére. Az 1871-ben lezajlott porosz-francia háború után Strassbourg lett a magyar orvosok mekkája. A német egyetem-politika Párizs szívóhatásának ellensúlyozására kitűnő kart toborzott az elzászi univerzításra. Elég az anatómus Waldeyer, a fiziológus Goltz, a patológus Recklinghausen, a belgyógyász Kussmaul, a farmakológus Schmiedeberg, de mindenki előtt Hoppe-Seyler nevére utalnunk. Ez utóbbi nemcsak a hemoglobint képletét identifikaálta, hanem főleg a klinika vizsgálatokat kiegészítő laboratóriumi medicinát teremtette meg. Nem véletlen, hogy Korányi Frigyes szintén ideküldte Sándor nevű fiát. Az egyetem színvonalát mellet fontos szempont volt az abszolút kétnyelvűség. Bókai (még akkor még így hívták) orvosi oklevelet az 1879/80-as tanév végén szerzett, feltűnően kevés évfolyamtársával együtt. A létszám 35 volt, a történelmi Magyarországra. Ha hozzászámítjuk a kolozsvári 16 végzöst, az eredmény akkor sem vigasztaló. Hazajövele után előbb a Korányi-klinika gyakornoka, majd a nagyszerű Balogh Kálmán „csábította” át a farmakológiára. A beteges és külföldre nem járó kutatónak ő lett rövidesen a német és francia nyelvű folyóiratok referense. Munkatársa a Balogh Kálmán szerkesztette Orvosi Műszótárnak, helyettes főmunkatársa az Orvosi Hetilapnak és társszerkesztője a Schwartzer Ottó-féle Orvosi Szemlének. Majd ismét Korányi mellett találjuk.

A fiatal klinikus életében váratlan fordulatot hozott az 1883-as esztendő. Balogh Kálmán tanszékéről levált az általános kórtan, vezetésével a Kolozsvárról visszakerült zseniális Högyes Endrét bízták meg, az ő megüresedett helyére nevezték ki az alig 27 éves Bókai Árpádot. A szerény vidéki körülmények között is termékeny szakmai évek következtek. Közben megnősült, feleségül vette Herrich Szidoniát és 1885. szeptember 9-én megszületett a Zoltán nevű fiúk.

Herrich Szidónia

A Bókay életrajz címoldala

Családi képek

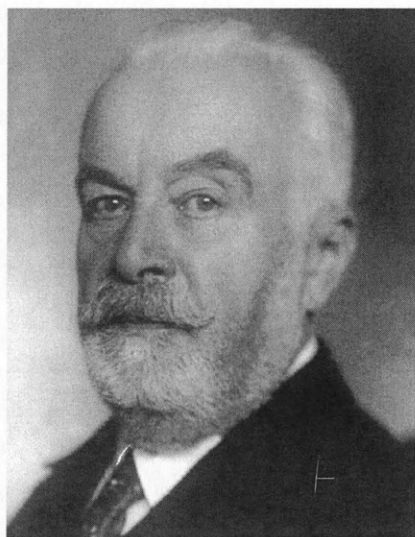
Őt követte a szokatlan nevű Nadine, aki később a híres sebész Verebély Tibor, másik húga Judit a szintén Verebély, de mérnök Verebély László hitvese lett. A Herrich-családnak Pusztá Szent Lőrinczen volt birtoka, a Bókay-gyerekek gondtalan nyarukat ott töltötték. Egyik 1893-ból való fényképen a kis Zoltán játékpuskával a célba lövést gyakorolja. Középiskoláit a IV. kerület székesfővárosi reáliskolában végezte, majd latin különbözetivel kiegészítette. Az eseménydús családi élet fontos dokumentuma Bókay Árpádnak az 1916-17-ben lediktált kéziratos visszaemlékezése, amely csak 2003-ban jelent meg „Ez a Bókay, úgy látszik, intelligens ember” címen, Kapronczay Károly tanulmányával (7).

Az átmenetileg kolozsvári farmakológus tanár Balogh Kálmánnak az 1888-ban bekövetkezett halála után visszakerült a fővárosba. További munkásságának ismertetését mellőzzük, át kell térnünk a pediátria területére.

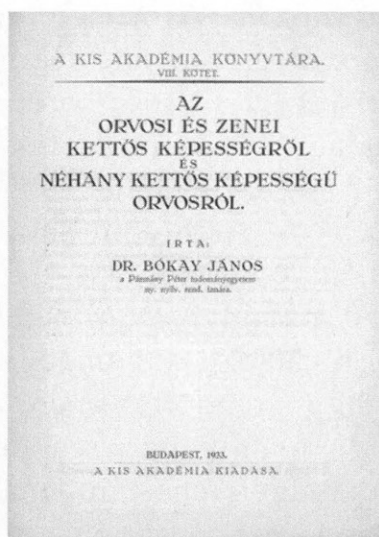
Bókay Zoltán már a harmadik generáció tagjaként szintén a medicinára iratkozott. Igazi példaképének a soha nem látott nagyapját és az egyre nagyobb tekintélynek örvendő nagybátyját tekintette. Szigorlóorvos korában a Pertik Ottó professzor vezetése alatti II. sz. Kórbonctani Intézet tanársegédje. Az adjunktus Krompecher Ödön volt, aki már akkor leírta a róla elnevezett basaliomát Intézeti munkatársa az a Neuber Ede, aki később a Debreceni Egyetem első dermato-venerológus professzora lett. A hazai pediátriának csak mellékletként volt önálló fóruma. A már említett 1864. évi, majd 1898-1905 között az Orvosi Hetilap keretében a „Gyermekgyógyászat”. Szerkesztője természetesen Bókay János, szerzői elsősorban Berend Miklós (8), Eröss Gyula, Torday Ferenc és a majdani debreceni professzor Szontagh Félix (31). Ám Bókay Zoltán ekkor még alsóéves medikus. Végzése évében (1908) jelent meg az igen rangos Magyar Orvosi Archivum hasábjain, két részletben „A nagy cseplesz szerepe általános kórtani és biológiai szempontból” című monográfiája, mert a 70 oldalnyi munka több mint egyszerű dolgozat. Kóréletani szempontból hivatkozik az angol szerzők azon megállapítására, hogy a cseplesz a hasüreg „rendőre, amely megjelenik, és rendet csinál mindenütt, ahol a féregnyúlvány bajt szándékozik létesíteni”. A német-francia-angol nyelvű irodalmi referencia imponáló. Tisztában volt vele, hogy a klinikumhoz a legjobb alapozást a patológia adja. A következő esztendőben már a Stefánia Gyermekkorház boncoló orvosa. A „Hernia diaphragmatis esete” előadásra került a Budapesten 1909-ben megrendezett XVI. Nemzetközi Orvosi Kongresszus Gyermekorvostani Szakosztályán.

A híres Bókay-klinikán

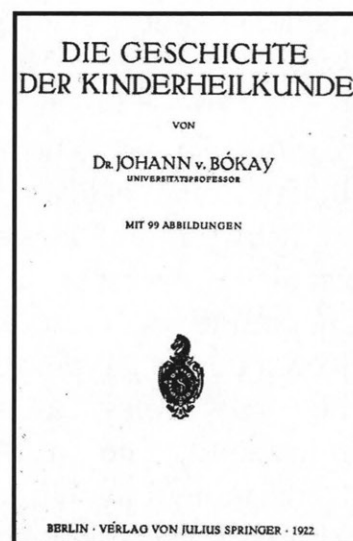
Majd 1909-től a nagybátyja intézetének a prospektora, 1910. májusától a gyermekklinika díjtalan gyakornoka és ugyanebben az esztendőben részt vett a düsseldorfi orvostovábbképző csecsemő-kurzuson. 1911-1914 között tanársegéd. Erősen érdeklődni kezdett a fejlődési rendellenességek iránt, az „Adatok a hydrocephalus externus congenitus ismeretéhez két eset kapcsán” dolgozatát német nyelven is leköszölte. Az Otto Heubner és Theodor Escherich szerkesztésében megjelenő „Jahrbuch für Kinderheilkunde und physische Erziehung” című periodikának gyakran publikáló munkatársa lett. Nincs azon semmi meglepő és kivetendő, hogy cikkeit szinte párhuzamosan közölte. A Monarchiában még a német volt a szakma publikációs eszköze, nem beszélve a hatalmas német „piacról”. A magyarok nagy része viszont szívesen olvasott az anyanyelvén. Rövidesen megtalálta első komoly kutatási tárgykörét a gyermekkori kardiológia területén. Az első ilyen írása „A szív nagy verőereinek transposíciójáról” az Orvosi Hetilap 1911. évi kötetében jelent meg, szépen áttekinthető táblázatokkal. Ezt a Baginsky és Schlossmann szerkesztésében kiadott „Archiv für Kinderheilkunde” is lehozta.

Bókay Árpád

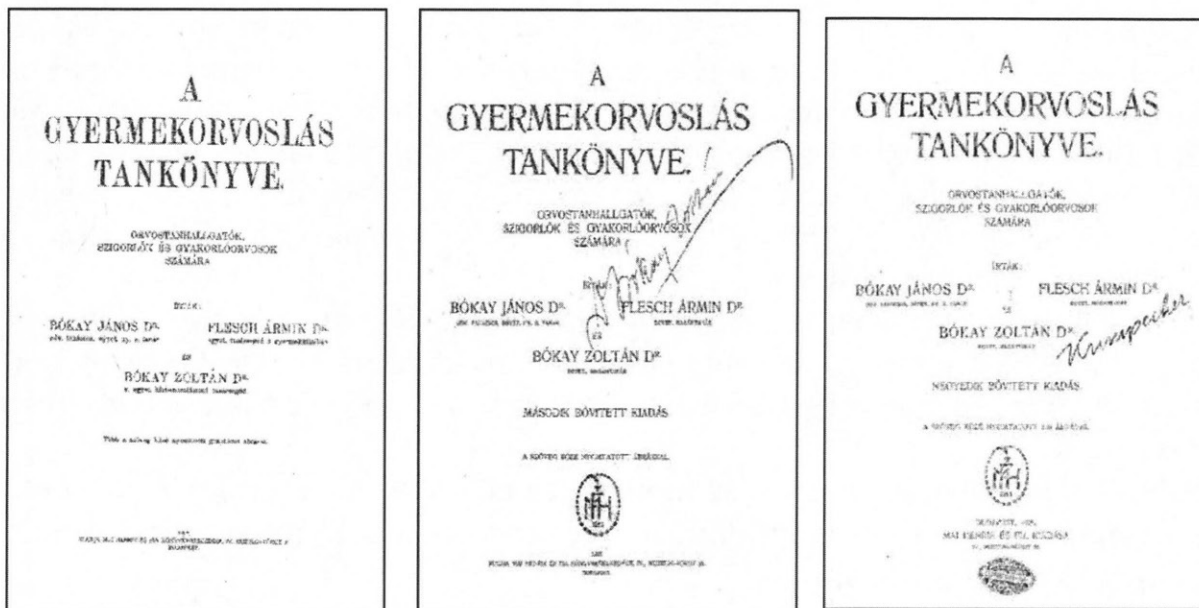
A orvosi és zenei képességről szóló művének címoldala

A német nyelvű gyermekorvostörténet címoldala

Tervszerűen tágította a német nyelvű publikációs bázisát Bókay János még 1899-ben szerkesztette Berend Miklós és Preisich Kornél közreműködésével „A gyermekgyógyászat compendiuma” című könyvét, amely elfogyott és részben már elavult. Újabb hasonló munka vált

szükségessé, ezért 1912-ben került kiadásra „A gyermekgyógyászat tankönyve”, szerzőtársai voltak: Flesch Ármin és Bókay Zoltán (9).

A Bókay János, Flesch Ármin, Bókay Zoltán féle tankönyv első, második illetve negyedik kiadásának címloldalai

Az illusztris szakorvosi triász benjaminja Bókay Zoltán. Ő írta a fejlődési rendellenességek, az idült fertőző betegségek (főleg a tbc), valamint a cardiovascularis betegségek tárgyalása fejezetét. A könyvet Schöpf-Merei Ágost és id. Bókai János emlékének ajánlották. Szövege szabatos, beosztása korszerű, a hozzá csatolt receptminták egyben a mesterséges táplálásra is tanácsokat adnak. Mindezek mellett igen szigorú recenziót kapott az Orvosi Hetilap 1912. évi kötetében, a szakavatott szerző Heim Pál tollából. Érdemes belőle idézni: „Az idősült fertőző betegségeket a tuberculosis tárgyalása vezeti be. Bókay Zoltán általánosságban tárgyalja a tuberculosis pathológiáját, diagnostikáját és therápiáját, mivel az egyes szervek tuberculosis a szervek egyéb megbetegedéseinek fejezetében újra szerepel. Hogy ilyen körülmények között e fejezet egyike a legnehezebbeknek, az kétségtelen, és előre bocsájtom, hogy Bókay Zoltán jól oldotta meg a feladatát. Ha mégis teszek egyes észrevételeket, ez nem azért van, mintha e fejezet értékét csorbítani akarnám, hanem mivel e könyv megérdemli, a mint az történni is fog, hogy további kiadásokat érjen meg s így lehessen majd e kisebb hibákon javítani, a melyek fáradtságos munkájában akárhányszor elkerültek a szerző figyelmét. Így tollhibának kell tartanom, hogy Bókay Zoltán a 338. lapon a tuberculinról azt mondja, hogy az kisajtott antitoxin. A midőn felsorolja, hogy a tuberculosisos szervezet bizonyos esetekben elveszti antitestképző tulajdonságát, csak heveny miliaris gümőkórt és a gümőkóros agyhártyagyulladás végső szakaszát említi, pedig elvesz ez a tulajdonság minden destructióval járó tuberculosis végső szakaszában, és elvesz, a mit gyakorlati szempontból feltétlenül fel kellett volna említeni, a kanyaró folyamán is. A tuberculosis therápiájában aránytalanul nagy helyet foglal el az egyes gyógyhelyek

felsorolása, pedig a sok ezer tuberculosisos gyermeknek csak kis töredéke fogja ezeket igénybe vehetni, ellenben a légekúrának, a nap gyógyító hatásának, a fektetés fontosságának csak pár eldugott, közbeszúrt sor jut.

Az oly fontos diaetának 9 sort szentel Bókay Zoltán, és ezen felül, legalábbis részemről, e kérdésben nem értek vele egyet. A tuberculinkezelést is igen röviden intézi el a szerző: az én tapasztalataim szerint ha a kezelést, a mint ő ajánlja, 0,01 mgr.-mal kezdjük el, vajmi kevés e kezelésre alkalmas beteget fogunk találni, mert az esetek többségében ezen dosissal lázas tuberculin-treacitót fogunk kiváltani. Ezzel szemben igen szabatosan írta Bókay Zoltán a tuberculosos diagnosztikáját, különösen a különböző tuberculinpróbákat.

A scrophulosos fejezetében a szerző túlgyorsan siklik át a most is még élénk vita tárgyát tevő kérdésre, hogy tulajdonképpen mi minden tartozik a scrophulosishoz: itt nagyobb részt kellett volna szánni a diaetás therápiának. Nagy gonddal van megírva a lues fejezete."

A bíráló jelentős része jogos, az módosult a következő kiadásokban, viszont a tuberculin-therápia, mint tudjuk, nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, sőt tragédiákat is okozott.

Bókay Zoltánnak már önálló és úttörő munkája: „A veleszületett szívbajok monographiája esetek kapcsán”, amely 1913-ban hagyta el a nyomdát és Bukovinszky Pályadíjjal tüntették ki. Ahogy az előszóban hangsúlyozza: "Törekvésem az volt, hogy e kis munka magyar orvosi irodalmunkban hézagot pótoljon, mert a veleszületett szívbajok monographiás tárgyalását, eltekintve Preisz Hugó tanárnak 1890-ben megjelent kórbonctani irányú s csak a septum hiányokkal foglalkozó becses művétől s a Magyar Belgyógyászat-nak a munka keretei által rövidre szabott idevágó fejezetétől, amelyet Jendrassik Ernő tanár írt meg, ezideig még nem kísérelték meg". Valóban az első magyar nyelvű gyermekkardiológia.

Az első magyar nyelvű gyermekkardiológiai munka címoldala

A közel 160 oldalas könyv az addigi ismeretek szépen áttekinthető összegzése. Elemezte 28 év félmillió ambuláns betege közül 300 congenitalis vitium és 1200 szerzett szívhibás gyermek adatait (13).

Ettől számítva már nemcsak a professzor unokaöccseként tartották számon a szűkebb szakmában. Az sem volt hátrány, hogy 1913-tól Bókay János is tagja volt O. Heubner, A. Czerny és E. Feer mellett a már említett „Jahrbuch für Kinderheilkunde”-nek. A világháború kitörése előtti évben állami ösztöndíjjal 8 hónapot töltött Berlinben és Párizsban. Az Orvosi Hetilap a német főváros árvaházában eltöltött beszámolóját közölte, amelynek H. Finkelstein professzor volt az igazgatója. A német pediátria ekkor zárkózott fel az élvonalba. Az itt szerzett tapasztalatok

alapján írta meg „A phosphor-olaj és phosphoros csukamájolaj hasznáról a rachitis kezelésében„ című beszámolóját, az Orvosi Hetilapnak. Berlinben tartózkodva 1914. március 9-én előadást tartott a „Gesellschaft für innere Medizin und Kinderheilkunde“ ülésén a diphteria egy sajátságos és ritka localisatiójáról. Ez követték Az Orvosi Hetilapban a „Berlini reflexiók“, az ott szerzett tapasztalatok A párizsira már a gyorsan bekövetkező események miatt nem kerülhetett sor. A világháború kitörése után Berend Miklós a frontra vonult, azt még megúsza, de 1919-et nem. A forradalom alatt egy eltévedt golyó vetett véget sokat ígérő pályafutásának. Preisich Kornél közkórházi főorvos lett.

Berend Miklós után Bókay Zoltánt szintén frontszolgálatra vezényelték. Negyven hónapig ezredorvosfőnök, századosi rangban. Majd rövid ideig a déli német hadsereg higiénikusa, utóbb 1917-ben az Isonzo-hadsereg egyik maláriaállomásának a vezetője. 1918-ban a budapesti helyőrségi kórház laboratóriumi munkálatainak az irányítója. Ugyanezt a szerepet töltötte be Debrecenben Verzár Frigyes, akit Kenézy Gyula hívott meg az új egyetem akkor létesült élettani-kórtani ikertanszékére. Az 1912-ben megjelent gyermekgyógyászati tankönyv hamar hiánycikké vált. Részben pótolta Torday Ferencz magántanár, gyermekmenhelyi főorvosnak a „Mindennapi gyermekgyógyászat“-a, amely 1914-ben hagyta el a nyomdát (33). A szerző szavaival „Egy igénytelen munkát adok e könyv alakjában, a mindennapi gyakorlatban beteg gyermekeket gyógyító kartársaim kezébe. Tudományos jellegéből kivetkőztetve a gyermekgyógyászatot, mint gyógyítás mesterségét tárgyalom. Elhallgattam az oknyomozó kórtani kutatások menetét, kihagytam a betegségek lényegét képező kóros folyamatok, kórbonctani és kórszövetteni adatok ismertetését“. Túlzott ez a szabadkozó magyarázkodás, nagyon megfelelt a kitűzött célnak. Az igazi tankönyv újabb kiadását azonban nem tette fölöslegessé. Bókay János szavaival: „a munkánknak első kiadását a kritika, kedvezően ítélte meg s méltányolta s talán könyvünk használhatóságát lendíti, hogy máris újabb kiadást rendezünk sajtó alá. Ezen második kiadásban törekedtünk munkákkal szaktudományunk haladásának megfelelően kibővíteni s változtatni s örömünkre szolgálna ,ha a könyv új formájában az igényeket még jobban kielégítené“. A háború közepén, 1916-ban jelent meg második kiadása, meglepően jó papíron, ha figyelembe vesszük a többi kiadványt. A tárgymutató a könyv elejére került, több benne az ábra Szakmai színvonalára jellemző, hogy 1921-ben a harmadik, 1925-ben a negyedik kiadás követte. Közben Bókay Zoltánt a „gyermekorvostani semiotika és diagnostika“ tárgyköréből magántanárrá habilitálták (1916). Nagybátyjára az 1915-ben megalakult Stefánia-Szövetség egyre több feladatot rótt, Tauffer Vilmos professzorral ketten vezették az orvosi szakosztályt. Bókay Zoltán az Orvosi Hetilap és a két német pediátriai periódika szerzője lett, majd 1919-ben az Orvosképzés hasábjain tette közé „A gerincvelőburkok daganatairól a gyermekkorban„, a konkurrens Gyógyászatban pedig az „Adatok a

rheumatismus nodosus kórképéhez című dolgozatát. Közben súlyos csapás érte, prostata-műtétet követően 63 éves korában váratlanul meghalt az édesapja. Szomorúságát fokozta a trianoni trauma és a munkában keresett vizsgáztatást. Érdeklődése a gyermekgyógyászatnak számos területére kiterjed, írt az anaphylaxiás reactorról (Arthus-phaenomen), és a gyermekkori pyelocystitisnek az autovaccinával történő kezeléséről. Az 1921.évtől már adjunktus. Helye biztos a klinikán, saját osztály van. Amikor 1912-ben a XXXVI. Törvénycikk határozata alapján egyetemet kap Debrecen és Pozsony, a két kinevezendő új gyermekgyógyász professzor adva volt. A civisvárosba az egyetem-alapító Kenézy Gyula jelöltje az egykori évfolyamtárs és barát Szontagh Félix, aki 1894 óta magántanár, tehát rangidős. Szakmai tekintélye vitathatatlan. Még inkább elmondható az 1907 óta magántanár Heim Pálról, aki teljesen új szemléletet képviselt. A Kolozsvárról elmenekült és Szegedre települt egyetem pediátriai tanszékére Hainiss Elemér került. Közben fontos esemény volt, hogy 1924. október 26-án megünnepelték Bókay János kórházigazgatói működésének 40. évfordulóját, majd decemberben megalakult. A Magyar Gyermekorvosok Társasága, amely a következő évtől Torday Ferenc szerkesztésében vékonyka, összefoglaló köteteket adott ki. Az első tisztikar elnöke természetesen Bókay János (10), a titkár Torday Ferenc, a jegyző a híres numizmatikus Faludi Ferenc. A három tagú számvizsgáló bizottságban találjuk Bókay Zoltánt, az igazgató-tanács tagjai: Heim Pál, Szontagh Félix, Hainiss Géza. A legelső előadást Bókay Zoltán tartotta 1925. május 20-án „A gyermekkori pyelocystitisek pathológiája és therápiája„ címmel, amelynek itt csak az összefoglalása jelent meg, teljes terjedelemben az Orvosképzés 1925. évfolymának a 3. füzeté hozta le. Ugyanakkor az Orvosi Hetilap. 20. száma közölte. „A gyermekkori pyelocystitosek kezelése autovaccinával” című tanulmányát közölte. A helyi desinficiálását, a szájon vagy intravénásan adott gyógyszereket, végül a célzott teápiát, amikor laboratóriumában sikerül a kórokozót kimutatni. A gyógyszerek: urotropin, salol, cyclotropin, salvarsan. A címben jelzett teápiát a Went István által előállított coli-vaccinákkal végezték, grafikoni kimutatások szerint sikerrel. Akkor még nem sejtették, hogy öt év múlva tanártársak lesznek Debrecenben. Érdekes, hogy együttműködésük ott már nem folytatódott. Előtte 1924-es év a nagyerdei oktató-gyógyító komplexum történetében szintén fontos dátum: ekkor került átadásra a Gyermekklinika korszerű épületegyüttese. A 40. évét betöltve Reményi József 61 mm-es érmet készített róla. Egyetemi c. rk tanári címet 1926-ban kapott, amely már akkor tanszék-esélyessé tette.

Az Országos Közegészségügyi Egyesület Iskolaorvosi és Egészségtanári Szakbizottsága felkérte, hogy február 12-én tartott vitaülésein referáljon „A heveny fertőző betegségek leküzdéséről”, amelynek fórumot adott az Egészség Könyvtára sorozat. A fővárosban tartott II. Nagygyűlés első előadója szintén Bókay Zoltán, tárgykörének címe: „Vizsgálatok a vérserum alkalielosztásáról a csecsemőkorban”. A III. Nagygyűlést Debrecenben

tartották, ekkor már Bókay Zoltán a jegyző. Előadásának címe: „A csecsemőkori furunculosis kezelése”. Az antibiotikus kor előtt vagyunk, az anyavér, a vaccina, az Opsodermin, a Stanoxyl adása egyformán szerepel a terápiás listán. Az eredmények mérsékelten biztatóak. Ebben az évben rendezte meg Budapesten a Deutsche Gesellschaft für Kinderheilkunde a tudományos szekcióját. A magyar gyermekorvosok ekkor az Orvosegyesület április 9-i ülésén szerepeltek előadásokkal. Köztük Bókay Zoltán is. Egyik klinika sem járt külön utakon. Bókay János tekintélye és A Magyar Gyermekorvosok Társasága koordinálta a korszerű pediátriát.

Ezt a szépen összehangolt munkát zavarta meg rövid időre a következő év: Heim Pál és Szontagh Félix 1929-ben hunytak el. Ekkor jelent meg Bókay Zoltánnak „A gyermek étrendje” című gyakorlati munkája Az Orvostudományok 1929. évi 4-5. füzetében „A csecsemőkori brochopneumonia therapiájának mai állása”. Az összegzés utólag lehangoló. „A csecsemőkori brochopneumonia kezelésénél a leghatásosabb az anyavérinjectionnak rendszeres adása. A sajátvérinjection sokkal kevésbé hatásos, de még mindig jobb, mint a többi kezelés. Ami a szőlőcukor- és szőlőcukor-plusz adreanlinkezelést illeti, az csak a jól kiválogatott esetekben ad momentán segítséget és gyakrabban kell ismételn, mindannyiszor, ahányszor a szív gyengülő munkája – amit leghamarább a máj megnagyobbodásából tudunk constatalni – azt megkivánja. Az antipneumococcus-serummal való kísérletek eddig nem voltak kielégítő eredményűek. Súlyos grippéhez csatlakozó brochopneumoniánál a vértransfusio életmentő beavatkozás lehet. Így nézett ki a coccus-terápia, amikor laboratóriumban már megjelent a penicillin.

Bókay Zoltán ekkora önálló szerzőként is jó nevet szerzett magának. A fővárosba került Heim Pál sajnos a nem sokáig töltötte be Bókay János helyét. Pedig egyedül ő lett volna rá alkalmas. Meghalt, mielőtt elkezdte volna az előadásait. A váratlanul megüresedett helyért, kezdetét vette a nagy versenyfutás. Sokan gondolták, hogy a Bókay-dinasztia harmadik tagja fogja a nemes hagyományt folytatni, de a kar lege artis pályázatot írt ki, amelyre nyolcan jelentkeztek. A Debrecenbe éppen kinevezett Bókay Zoltán, Szegedről Hainiss Elemér, Pécsről Duzár József, valamennyien tanszékvezetők. Beadta a pályázatát még Torday Ferenc c.r.k. tanár, valamint Bosányi Andor, Kramár Jenő, Petényi Géza és Péterfi Ignác magántanárok. A kiválasztás joga a kormányzót illette, aki ebben is a katonai szolgálati szabályzatot követte. Ugyanis ha a parancsnokkal valami történt, helyére azonos tiszti fokozat esetén mindig a rangidős lépett. Ez esetben a legtöbb oktató idővel bír, mert 1921. óta szegedi tanszékvezető Hainiss Elemér. Őt követte a Tisza-parti városba Kramár Jenő. Debrecenben maradt Bókay Zoltán, Pécsen pedig Duzár József. A fővárosban Bókay Zoltánnak 1920-1930 között harminc dolgozata jelent meg (15), egyharmada német nyelven. Rövid idejű tanulmányi utat tett a berlini Finkelstein és a párizsi Hutinel intézetében, mindkét nyelvet felső szinten beszélt. Angol nyelvterületre, főleg a

Rockefeller ösztöndíj segítségével ekkor csak néhány elméleti kutató (Szent-Györgyi Albert, Jeney Endre, Baló József) került, nem utolsósorban a Trianont követő, nagyon méltánytalan zárlat miatt. Az úgynevezett kis antant és a franciák igyekeztek minden ilyen szándékot megakadályozni. Ez különösen a két újonnan beindult két vidéki egyetemre, a debrecenire és a pécsire vonatkozik. A fővárosinak és a kolozsvári- jogutód szegedinek voltak korábbi kapcsolatai. Ezért pl. Jeney Endre szegedi, Went István és Sántha Kálmán még budapesti kutatóorvosként kaptak nyugati ösztöndíjakat. A debrecenieket még Bécsben sem fogadták szívesen, mert a pápista, volt császárváros változatlanul idegenkedett a protestánsoktól. A teológiai fakultás is elsősorban az evangélikus Halle/Saale egyetemével tartott szorosabb kapcsolatot. A harmincas évekre, angolszász hatás következtében javult a helyzet, ekkor viszont debreceni tanszékvezetőnk már nem számított fiatalnak. Mintaszerűen vezetett intézetet vett át elődjétől. Rex-Kiss Béla tanár visszaemlékezése szerint ekkor a politikamentes konzervatív vonalat főleg Fernet Béla, Jeney Endre és Bókay Zoltán professzorok képviselték.

Bókay Zoltánról készült érem
(Reményi József munkája)

A Debreceni Gyermekklinika élén

A gyermekklinika, mellette az anyaházzal, átadás után

tanévnyitóján tartotta, amely az Orvosi Hetilap azonos évi 49. számában jelent meg. Így kezdte: „Méltóztassanak megengedni, hogy első szavam a hála legyen azért a kitűntető bizalomért, amely önöktől kiindulva a kormány jóvoltából abba a helyzetbe juttatott, hogy itt önök között elérjem azt az ideált, melyen családi hagyományként az anyatejjel szívtam magamba, a melyet titkos reményként ápoltam, mióta magamról tudok”.

A klinika főbejárata

Bókay Zoltán a cívisvárosba 1930. őszén költözött. Előtte megnősült, feleségül vette Ippi Bydeskuthy Teréz védőnőt (28), de Ady Endre szomorú szavaival „közös gyermekáldás nekik nem adatott”, ezért örökbe fogadta Bydeskuthy Zoltánt. Lakást a Nagyállomáshoz közeli, azóta lebontott Werbőczy u. 2. szám alatt kapott, ahol a bőrgyógyász Neuber Ede és az ideg-elmegyógyász Benedek László professzor laktak. Klinikai székfoglalóját 1930-nak a

Nagyon érezte, hogy a név mire kötelezi. Majd a helyi történeti előzményekkel folytatta: „a véletlen teszi aktuálissá, hogy a legrégebb nyomok egyike éppen ide Debrecenbe vezet. Az első magyar gyermekorvostani munka Tagyosy Csapó József doctornak, Debrecen város főphysicusának munkája volt: A kis gyermekek isputálja, amelyet Nagykárolyban, 1771-ben adott ki Papp István”. Majd így folytatja: „Csapó élettörténetében még egy nevezetes coincidencia van, amit érdemesnek tartok felemlíteni. Őt is a baseli, tehát ugyanazon az egyetemen szerezte oklevelét, amely egyetem önmagát tisztelte meg azzal, hogy facultásunk kiváló tagját, Verzár Frigyes tanárának választotta.” Méltatta Bókay János és Heim Pál preventív szemléletét, továbbá a Calmette-oltás

jelentőségét, amelyet nem rendített meg a Lübeck-i katasztrófa sem, mert a hibák az előállításnál történtek. Tisztában volt vele, hogy a Tiszántúlnak a Tbc a fő problémája, viszont „Debrecen, ahol az orvosi társadalom összetartása egységesebb, a hatóságok jóakarata könnyebben megszerezhető, az egyetem és a város között a viszony szólt a köztudat szerint bensőségebb, s ezért minden lehetősége megvan annak, hogy ilyen szép, nemzetünkre olyannyira hasznos tevékenység meginduljon.” Állapította meg, nem csekély pátosszal. Szólt a Heine-Medin veszélyről is, amelyet akkor már reconvalescens sérummal próbáltak megelőzni. Felmerült a morbilli „üdülősavó” gyűjtésének szükségessége is, hasonló céllal. Szükségesnek tartotta, hogy az Országos Stefánia Szövetség gyermekgondozó tanfolyamain a gyermekorvosok nagyobb szerepet vállaljanak. Természetesen tagja lett a helyi Orvosszövetségnek. A sportlövész egyesület pedig az elnökévé választotta. Nem lépett be a vadásztársaságba, de a lövészethez és a sportrepüléshez különösen vonzódott. Amikor átvette a gyermekklinika vezetését, a következő orvosokkal kezdte meg a munkát:

I tanársegéd: Ambrus József

II. tanársegéd: Bakucz József

Díjas gyakornokok, tb. Tanársegédek: Félegyházi Sándor, Kostyál László, Penkert Mihály.

Díjtalan gyakornokok Berger Albert, Gargya Gyula, Pencz Gusztáv, Popovits Erzsébet, Takács Sándor, Vágó János.

Bókay Zoltán a nővérek között

A Magyar Gyermekorvosok Társasága 1931-ben az Igazgató-tanács tagjainak sorába választotta (4).

Ambrus József és Bakucz József 1932-ben elkerültek a klinikáról, helyükbe léptek: Gulácsy Zoltán és Kulin László, akiknek a neve addig nem található a tanársegédek között. Belák Sándor professzor 1933-ban a fővárosba került, ameddig 1934-ben Jeney Endrét ki nem nevezték a helyére, a közegészségtani rész felügyelője Neuber Ede, a gyógyszerertani Bókay Zoltán lett, egyúttal az egyetemi gyógyszerertár felügyelő tanári tisztségét is ellátta. Majd 1938. szeptember 1-től 1944. októberéig az orvosi etika szakelőadója is volt. Első debreceni közleménye a szakma területéről stílszerűen „A gyermekkori tuberculosis generalisálódásáról” szól, amely a Tubekulózis című periódikának az 1930-as kötetében jelent meg. Ez inkább program-adó összegzés, rövidített változatát német, angol, francia és olasz nyelven is leközölte. Az Orvosi Hetilapnak ugyanerről, a témakörrel küldte „A meningitis tuberculosa gyógyulásának lehetősége röntgen mély besugárzás segítségével” című dolgozatát. Az egyoldalúság vádját elkerülendő főleg francia tapasztalatokra hivatkozik. A terápiás ajánlás így sem egyértelmű. Gyakori szövődmény a hajkihullás, de gyógyulás után kinő. Ezt az eljárást a következő, magyar nyelven megjelent tankönyv nem erősítette meg. Sőt! Ahogy írja: „A meningitis tuberculosa kórjósolata rendkívül rossz. Bár közöltek egy-egy olyan esetet, ahol legkülönfélébb eljárásokkal (intralumbalis tubekulinkezelés, röntgenbesugárzás, stb.) eredményt értek volna el, azonban ezen eredményeket még sohasem sikerült nagyobb anyagra vonatkozólag megerősíteni. Az orvos tevékenysége csak a halál kínjainak enyhítésére korlátozódhatik s ezért ne fukarkodjunk a narcoticumokka”. A pediátria fejlődésével új szakkönyv vált szükségessé, de nem hazai szerzők kaptak rá felkérést. A két kötetes mű címe: „A csecsemő-és gyermekgyógyászat tankönyve”. Válogatott német szerzők írták, Hainiss Elemér professzor megbízásából fordította le és egészítette ki magyar vonatkozásokkal. Török Gábor szegedi főorvos, ott is jelent meg 1936-1937-ben (1). Ábrákra már nem futotta. Az előszóban beígért „magyar viszonyok közbeiktatása” meglehetősen felemás. Két önálló fejezet egyikének címe: „Néhány szó a magyar csecsemő és gyermekvédelemről”, amely elsősorban az Országos Stefánia Szövetség munkásságát méltatta. Kiemelte még a Szegedi Egyetem Közegészségtani Intézetének a Calmette-oltás terén elért eredményeit, valamint Neuber Ede debreceni dermatovenerológus professzornak (29) „A Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem I. éves hallgatóinak Egészségügyi Átvizsgálása” című, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium által támogatott nagyszabású táblázatait, amely 1936-ban jelent meg. A másik fejezet a malária, vagy váltóláz. Az illusztris német szerzők szerint ez náluk alig fordul elő, tehát pár sorban elintézhető, a fordító azért foglalkozott vele külön. A nyolc német szerző között nincs berlini és müncheni, de akad egy nagyváradi születésű magyar, a neve: Paul György, a heidelbergi egyetem professzora, a

haematológiai és a venerológiai fejezetek írója, aki később, bizonyára a faji törvények miatt Philadelphiában kötött ki. Török Gábor többi „kiegészítése” gyógyszeresztani lábjegyzet. Akkor már szinte minden német készítménynek volt magyar megfelelője, főleg a Rex- és a Richter-gyár jóvoltából. Mivel 1936-1945. között ez volt a hivatalos tankönyv, a magyar farmakonokról tudósítani kellett. Bármennyire alapos ez a munka, mégis egyoldalúan germán-centrikus. A fejezetek végén csak német referencia olvasható. Ez nem a fordító felelőssége. Jellemző, hogy a debreceni gyermekklinikáról az első franciaországi ösztöndíjat Penkert Mihály kapta 1936-ban. Ő és Gulácsy Zoltán együtt végeztek 1924-ben Budapesten, még Szontagh Félix idejében kerültek Debrecenbe. Penkert a tapasztalatairól a bizonyos fokig helyi fórumnak számító Orvosok és Gyógyszerészek Lapja 1937. évi 3. számában számolt be. Ahogy írja: „mi, magyar orvosok már évtizedek óta úgyszólván teljesen függetleníttük magunkat a valamikor meglehetősen erős francia szellem befolyása alól és legtöbbször már csak a nyelvtudás hiánya miatt is német közvetítéssel, egyoldalú megvilágításban, néha talán tendenciózusan megszűrve és feltárlva kaptuk a francia orvosi szellem productumait, iránytszabó elképzeléseit”. Az ösztöndíj félévre szólt. A fogalmazás óvatos, mert nem mi különítettük el magunkat, hanem a magyar orvosok számára nem tették lehetővé az ösztöndíjas gyermekgyógyászt. Meglepte az erős anatómiai szemlélet, a vegyes, azaz külön szó és írásbeli vizsgáztatás, a kétféle oklevél. A diplomé d’Etat szigorúan csak a francia állampolgároknak, a diplomé d’Université a külföldieknek. Franciaországban és gyarmatain praxist csak az előbbivel lehetett folytatni. Nem is csoda, Párizs 40 ezer egyetemistájának csak egyötöde volt francia állampolgár. Kivételt csak a románokkal tettek, évente 10 hallgató juthatott teljes értékű francia oklevélhez. A hallgatók nem kis része kerülhetett oda a numerus clausus miatt, de erre a kínos kérdésre a szerzőnk nem tartotta tanácsosnak kitérni. Visszatérve a tankönyvre, azzal viszont már nehéz mit kezdeni, hogy a herpes zoster fejezetben még lábjegyzetként sem említi meg Bókay János nevét. A német szöveg szerint „érdekes, hogy vannak herpes- esetek, amelyek bizonyos vonatkozásban állanak a varicellával”. Így, ha egy kórteremben herpes zoster lép fel, a szokásos 18 napi lappangás után varicella tör ki. ” Ennek olvasásától a sors Bókay Jánost megkímélte, de Bókay Zoltánt nem! Hasonlóképp érezhetett Schaffer Károly is, a tanítványaival együtt. A heredodegeneratív betegségek fejezetében a Tay-Sachs-idiotia eseteknél Schaffer mutatta ki, hogy „az idegsejtek duzzadása nemcsak a sejt testén, hanem a nyúlványaiban is megjelenik. Ezt a kóros szemcsék felszaporodása idézi elő”.-írja Miskolczy Dezső (27). Ezért nem indokolatlan a Tay-Sachs-Schaffer elnevezés. Egy magyar nyelven megjelent tankönyvben az olvasó legalább lábjegyzetként jogosan elvárta volna. De Hainiss professzor másképp gondolta. A meningitis basilaris tuberculosa röntgennel való kezelésének elvetése egyértelműen utal Bókay cikkére. Írását a német Jahrbuch für Kinderheilkunde szintén leközölni

érdemesítette. A Debreceni Orvosegyesület 1922 óta működött, amely vékony kötetekben adja ki szakmai üléseinek jegyzőkönyvét. Bókay professzor bekapcsolódott a helyi munkálatokban és 1931. dec. 10-én ott is előadta a Röntgentherápiát. Naponta vagy másodnaponként 150 R. sugárdózist adtak, az eredmény valóban óvatosságra intő. Ugyancsak tagja lett az 1921-ben alakult Debreceni Tisza István Tudományos Társaságnak, az 1935/36-os tanévben ő töltötte be a természettudományos szakosztály titkári tisztségét. A nagyhatalmú Orsós Ferenc elnöksége mellett.

A Magyar Orvosok Tudományos Egyesületeinek Szövetsége 1931-től évente rendezett a fővárosban Orvosi Nagyhetet. Keretében tartották meg a Magyar Gyermekorvosok Társasága VI. Nagygyűlését, amelyen Hainiss Elemér a fiatalon elhunyt Heim Pált, a debreceni Szontagh Félixet pedig a tanítvány Ambrus József helyett érdekes módon Bókay János méltatta, amely a kötetben is megjelent ... (2)

A II. Orvosi Nagyhet keretében, a Társaság VII. Nagygyűlésén Bókay Zoltán „A HeiMedin betegség kórtana és kezelése” címmel tartott előadást (Budapest, 1932. június 7-9.). A Városkultúra című folyóiratban ismertette a debreceni egyetem orvostudományi karát, az új lakhelyéhez való tartozását bizonyítandó.

Az 1933. évre alaposan kicserélődött a klinika orvosi állománya.

Igazgató: Bókai Bókay Zoltán

I. tanársegéd: Gulácsy Zoltán

II. tanársegéd: Kulin László

Díjtalan tanársegéd, díjas gyakornok: Kostyál László és Penkert Mihály.

Díjtalan gyakornokok: Bencsik József, Berger Albert, Czéboth Gyula, Dreguss Miklós, Györey István, Erdélyi László, Lódi László, Reinhart László, Szathmáry József, Weinrich Mária (22).

A létszám három fővel több Gulácsy Zoltán bizonyára a szokásos „rangidős” szemlélet révén lett a klinika második embere, mert a publikáció területén Kulin László és Kostyál László kezdettől szorgalmasabbaknak bizonyultak. Ők már Debrecenben végeztek 1927-ben. Két későbbi tanszékvezető, a fejlődéstanász Törő Imre és a radiológus Rencz Antal társaságában (14). Bókay Zoltán professzor első debreceni szerzőtársa Kostyál László, közös dolgozatuk címe: „Vesegyulladások cukortherápiájáról”, amely az Orvosképzés 1933. évi 3. füzetében jelent meg. A szép táblázatok eredményességét az utókor nem igazolta, ami nem ítélet, csak megállapítás. A tanszékvezető munkatársai közül közlemények számában és minőségében kiemelkedik Kulin László, a későbbi utód. Pedig külföldi tanulmányi útra nem adódott szerencséje kijutni. Kerpel-Fronius Ödöntől eltérően, aki hazulról hozott nyelvtudásával otthonosan mozgott az akkori kultúrvilág elit

egyetemein és az Egyesült Államokba is kijutott (26). A debreceni II. tanársegédnek 8 magyar, és 4 német nyelvű közleménye jelent meg. Kulin lett az első, vidéken végzett magyar gyermekgyógyász professzor. Főleg a fertőző és alimentáris betegségekkel foglalkozott. Azon belül a meningitis serosa és az alimentáris anaemiák. Fő publikációs fórumuk volt az 1935-1938. között Debrecenben megjelenő Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, amelynek szerkesztőségében a gyermekgyógyászatot Gulácsy Zoltán képviselte. Bókay-Kulin párost a szerzői listán nem találunk Kulin teljesítményének értékét növeli, hogy 1939-1945. között a debreceni Állami Gyermekmenhelyt igazgatta, amely nem a legideálisabb hely a tudományos továbbképzésre. Magántanárrá 1937-ben minősítették a „Gyermekkor diagnosticája és semioticája” tárgyköréből (16). Akár a „főnökét”. Kostyál Lászlót és Gulácsy Zoltánt két évvel korábban, amelyet Kulin joggal tarthatott méltánytalannak. Kostyál dolgozatainak száma 8, azoknak a fele német nyelvű. Viszont „Az oedemakérdésről” című referátumát a Went István professzor vezette kettős intézetben tartotta meg, amely komoly és korszerű élettani-kórtani felkészültségről tanúskodott magyar nyelven a Gyógyászat, németül a Jahrbuch für Kinderheilkunde hozta le. Székely Ferenc később a Dési kórház főorvosa lett, majd 1945-ben habilitálták magántanárrá. A fentiekből az tűnik ki, hogy Bókay Zoltán professzor „a három millió koldus országának” elsősorban jó gyakorló gyermekgyógyászokat akart nevelni. Az aránylag magas csecsemőhalandóság is azt kívánta. A Magyar Gyermekorvosok Társasága a debreceni tanszékvezetőt az 1933. esztendőre elnökévé választotta. A VIII. Nagygyűlésüket, szintén az Orvosi Nagyhét keretében tehát már ő nyitotta meg (Budapest, 1933. június 7-10.).

A fentiekből kitűnik, milyen összefogó szerepet játszott 1931-től az évente megtartott Orvosi Nagyhét. Itt találkozhattak egyes szakmák, az elhangzott előadások közös kötetben jelentek meg. Az 1934. évi elnöki megnyitót Flesch Ármin tartotta, amelyen nem kevesebb, mint ötven előadás hangzott el. Debrecenben Penkert Mihály, Kostyál László és Gulácsy Zoltán képviselte. Ekkor tűntek fel a következő nevek: Kerpel-Fronius Ödön, Kiss Pál (később Gegesi), Petrányi Győző, Wollek (később Voltay) Béla, Kramár Jenő, Mórítz Dénes, Gerlóczy Ferenc és Göttche (később Görgényi) Oszkár. Ez utóbbi a Fehér-Kereszt Gyermekkorház főorvosaként 1938-ban jól használható könyvet írt a gyakorló orvosok számára (20).

A Debreceni M Kir. Tisza István Tudományegyetem Gyermekklinikája 1934-ben egyemeletes főépületből és 4 földszintes pavilonból állott. Befogadóképessége 27 betegszobában 145 ágy. Fenntartója a Magyar Állam (Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium). A tanterme 104 férőhellyel. A klinika rendelkezett állatkísérleti, anyagcsere kémiai, és bakteriológiai laboratóriummal, ahogy az a Magyarország Gyógyintézeteinek Évkönyvéből megtudható (24). Ha összehasonlítjuk a többi azonos intézettel, a fővárosi ugyanannyi betegszobában 196 ágygal rendelkezik, már van saját Röntgen- és

elektrokardiographiás készülékük. A könyvtáruk viszont kisebb, mint a debreceni. A pécsieké kedvezőbb, 149 ágy 35 szobában elhelyezve. Röntgen- és EKG-készülékkel ők is rendelkeznek. Sőt tantermi vetítőjük, Krogh-féle anyagcseremérőjük, oesophagoskopjuk és bronchoskopjuk is volt. Felszerelésük felülmúlja a fővárosit. Szegeden összesen 96 ágy (a kórterem nem kevesebb), az egy Röntgent kivéve szerényebb a felszerelésük. Vagyis egyedül a debreceniek nem rendelkeznek átvilágító készülékkel. Magyarázata lehet a különböző intézetek közelsége a campus-szerű klinikatelepen. Bókay nem tartozott a legendásan lenyűgöző előadók és szeszélyesen vizsgáztatók közé, mint pl. Orsós Ferenc vagy Benedek László. De klinikusnak, nevelőnek, kutatónak és diagnosztának egyaránt megbízható volt (23).

Sokáig ragaszkodott az egyszerűs közleményekhez. „A csecsemő-és gyermekkori erysipelas kezelése reconvalescens serummal” az Orvosi Hetilap 1934. febr. 6-i számában jelent meg. Szorgalmasan prezentálja a saját és munkatársainak eseteit. Alkalmazták az „immunotransfusiót”, de a kevés tapasztalat miatt inkább a biztató kezdetre hívta fel a figyelmet. Az Egyetemi Gyógyszertárnak 1935-ben ő volt a felügyelő tanára. Ugyanekkor a Debreceni Orvosegyesület elnöke Valósággal halmozódtak a funkciói. Az 1935. évi megnyitó beszédben hangsúlyozta: „Ne feledjük el, hogy Korányi Frigyes, Balassa, Hőgyes, id. Bókai János és még sokan mások, dacára annak, hogy ők rakták le alapját nálunk a modern orvosi tudománynak, éppenséggel nem voltak feltűnésük és pályájuk kezdetén a sors által túlságosan elkényeztetve. Folytathatnám még, de azt hiszem ez teljesen felesleges és azzal a kívánsággal nyitom meg az Orvosegyesület 1936-37. évi munkáját, hogy mindnyájunk szorgalmát és ambícióját kérve beteljesedhessen az a kívánságom, hogy ez az év még szebb és ragyogóbb legyen, mint a régi volt”. Pátoszos sorok, de abban az időben ez járta.

A harmincas években szívesen publikáltak a magyar orvosok olasz nyelven. Bókay itáliai jelentkezése a „La patologia e la cura della malattia di Heine Medin”. A külhoniak: Levaditi, Landsteiner, Flexner munkássága mellett a hazaiak: Pándy Kálmán, Petrilla Aladár, valamint a debreceniek közül Thurzó Jenő, Kostyál László és Benedek László eredményire hivatkozott. A bécsi „Medizinische Klinik” 1936. évfolyamában jött a „Die Therapie der hamorrhagischen Nierenentzündungen” című nefrológiai közleménye. Ezt az Orvosok és Gyógyszerészek Lapja 10. számában „A vérzéses vesegyulladások gyógykezelése” címmel magyar nyelven is leközölte. „A nephritisek legnagyobb százaléka a száj, felsőlégutak és tonsillák infectoisus bántalmainak következménye”, állapítja meg, amely bizony a szulfonamid és antibiotikus therápia előtt elsősorban a megelőzésre szorítkozott. Annak idején a gócek eltávolítása mellett a fűszer és fehérjeszegény diétát ajánlotta. A gyermekkori vesegyulladás visszatérő téma magyarul az Orvosi Hetilap., német nyelven a „Die medizinische Welt” hasábjain. Ez utóbbi 55 oldalnyi monográfia, Korányi Sándor munkássága

meglepően keveset hivatkozva. Súlyosabb esetben Strophantin, Coffein, Euphyllin, Novasurool és egyéb, ma már drasztikusnak tűnő gyógyszerek bevetése sem ritka. Korábban a cukordiéta is, természetesen. Súlyosabb esetekben a vese decapsulációja. Mindezek szerencsére már orvostörténeti érdekességek.

Az 1936-as a képesítések tisztázásában szintén jelentős dátum. Már az 1924. évi miniszteri körrendelet előírta, hogy a szakorvosi címet csak az viselheti, aki az Országos Szakorvosképesítő Vizsgabizottság (OSZV) előtt arra feljogosítást szerzett. Majd 1936-ban belügyminiszteri rendelet jelölte ki azon gyógyintézeteket, amelyek ezt megadhatták. Ezzel végképp tisztázódott, ki lehetett gyermekszakorvos. Ez az esztendő más szempontból is bizarrnak tűnik. Kostyál László magántanár közleménye a: „Másodlagos anaemiák kezelése májkészítménnyel, ekkor jelent meg a Gyógyászat hasábjain Nagy statisztikai táblázatokkal, de sajnos megadott irodalom nélkül. A Minot-Murphy-Whipple amerikai triász 1934-ben kaptak Nobel-díjat a vérszegénység májterápiájáért. Munkásságukra a szerző szintén hivatkozik. Az a meglepő, hogy Jeney Endre professzornak az 1925. évi közleményét a vérregenerációról meg sem említi. A felfedezés a tengerentúliakéval egyidejű, de csak magyarul hozta le az Orvosi Hetilap. Egy éves késéssel angolul is megjelent. Jeney 1934-től debreceni tanszékvezető, és senki nem tette szóvá. Csodálkozhat-e az utókor a svéd akadémián, ha még a saját egyetemén sem került „látótérbe”? Szent-Györgyi e téren is szerencsésebb volt. Még a díjazás előtt méltatta a debreceni gyermekgyógyász Székely Ferenc a „Néhány szó a vitaminok klinikai jelentőségéről” című cikkében. És nem egyedül. A VII. Orvosi Nagyhat rendezésére 1937. június 2-3.-án a fővárosban került sor. Hozzájuk csatlakozott a Gyermekorvosok Társasága XII. Nagygyűlése, amelyen megemlékeztek a közelmúltban elhunyt Bókay Jánosról. Ekkor a Társaság Hainiss professzor javaslatára a egy másik. Bókay János jun. emlékérem és jutalom-díj létesítéséről döntött. A bronzöntvény elkészítésével Vilt Tibor szobrászművészt bízták meg, amely igen karakterisztikusra sikerült. Elhatározták, hogy a Társaság és a Stefánia Gyermekkorház Egyesület együttesen fognak Bókay emlékünnepeket rendezni. Bókay Zoltán javasolta, hogy a Társaság irattárát a budapesti gyermekklinikán helyezték el, amelyet a jelenlévők pártfogoltak. A Budapesti Orvosi Kör szintén rendezett Bókay János jun. emlékünnepeket. Az 1938. év előadója Bókay Zoltán, az elaborátum címe: „A varicella és herpes zoster összefüggéséről. A témaválasztás nem véletlen. Bókay János jun. a két kór közötti aetiológiai összefüggést 1892-ben közölte az Orvosi Archivum nov. 3-ki számában és ez vitathatatlaná teszi prioritását. Azért meglepő, hogy Török Gábor erre 1936-ban nem utal. Az 1939. évi Nagygyűlésen az elnök Hainiss Elemér 1925-ig visszamenőleg kiosztotta azoknak, akik évente felkért referálók voltak. Az elsőt Bókay Zoltán kapta meg - egyedül. Utána általában hárman részesültek benne. A Magyar Gyermekorvosok Társaságának történeti kimutatása szerint

(18) 1932-ben is Bókay Zoltán a kitüntetett, de az előadásának címe nincs feltüntetve. Meglepő viszont, hogy az 1938. évben nincs díjazott. Ugyanakkor a Gyógyászat című lap hasábjain jelent meg cikke a már említett varicella-herpes zoster összefüggéséről. Alcíme: „Bókay János emlékünnepe, a Budapesti Orvosi Kör előadássorozatában”. Önként adódik a kérdés, nem ez volt-e a hiányzó év díjazottja? Nem számított ritkaságnak, hogy valaki többször is megkapta. Hainiss professzor pl. ötször, de a tanársegédnek számító Kiss Pál is kétszer. Miért ne lehetett volna a Bókay Zoltáné háromszoros! Kérdések ezek, nem állítások. Az 1883-tól működő orvosi továbbképzés 1938-ban a Központi Bizottság tagjait újra választotta. A debreceniek elnöke Fornet Béla lett, a tisztségviselők sorában megtaláljuk Bókay Zoltánt. Ő tartotta a Gyermekklinikán május első felében az anya-és csecsemővédelmi tanfolyamot, amelyet évente kellett megismételni. Híres nagybátyjának az 1937. évben bekövetkezett halála egyéb örökséget is hagyott rá. Megválasztották az Országos Stefánia Szövetség Orvosi Szakosztályának az elnökévé. Ez a „képződmény” még az Osztrák-Magyar Monarchia egyik utolsó egészségügyi szervezeteként 1915-ben jött létre, hogy a háborús viszonyok között anya- és csecsemővédelmi tevékenységet folytasson. Létjogosultsága Trianon után sem szűnt meg. Az Orvosi Szakosztály elnöke Tauffer Vilmos, a társelnöke Bókay János jun. lett. A Semmelweis utáni idők legnagyobb magyar gynaekológusa 1934-ben elhunyt, az elnökség Bókay Jánosra maradt. A Stefánia-Szövetség mellett 1927-től működött a Zöldkeresztes Hálózat is, majd a kettő 1941-ben egyesült. A két egészségügyi szervezet között nem volt ritka a surlódás, hiszen hasonló feladatokat láttak el. Érdemes idézni a Stefánia Szövetség 1937-ben kiadott körrendeletének a IV. cikkelyét, amely valamennyi anya-és csecsemővédő intézet orvosának szól:

„Az újszülöttek főleg a koraszülöttek fokozottabb védelme, valamint a koraszülések elleni küzdelem azonban a védőintézeteinktől olyan további munkásságot is követel, amely munkásság jellegét illetőleg már tisztán anyavédelmi természetű. Ismeretes, hogy a halvaszülések és az újszülötthalalozások elleni küzdelemben a szociális és az egészségügyi terhesgondozásnak, majd a szülés legmesszebbmenő egészségi védelmének van a legjelentősebb szerepe. Védőintézeteink munkásságából azonban kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a csecsemő- és kisedvédelem fejlődésének üteme mindenkor gyorsabban halad és hamarabb elmélyülő, mint az anyavédelemé s főleg még a nemrég működő védőintézeteink gyakorlatából tűnik ki az a jelenség, hogy a terhesgondozás és szülésvédelem még igen sok vonatkozásban kiegészítésre, kimélyítésre és folyton folyvást továbbfejlesztésre szorul. A Központokba beérkező ellenőrző adatok bizonyítják, hogy az egyes újabb körzeteinkben az anyavédelmi munkásság szépen haladó csecsemő-és kisedvédelmi munka mellett elég gyakran még úgyszólván csak névleges. Olyan körzetünk pedig még nagyon sok van, melyben lassú ütemben haladó terhes-és szülővédelem hatásfoka a megkívánt mértékben nem jelentkezik.

Szíveskedjék ennél fogva Vezetőorvos Úr az eddiginél nagyobb határfokú újszülöttvédelem érdekében az irányítása alatt álló védelmi körzetben minden módon odahatni, hogy a terhesgondozás fokozatos kiépítése mellett általában az anya védelmével összefüggő munkálatok a jelentőségüknek és a fontosságuknak megfelelő mértékben kiépítenek és kifejlesztessenek. Ebben a kiépítésben és kifejlesztésben szükséges:

1. Hogy a védőnők az évi születési számnak megfelelően minél több terhest kutassanak fel és szoktassanak hozzá ahhoz, hogy a terhesgondozó órákon lehetőleg már várandós állapotuk elejével jelentkezzenek, és hogy állapotuk folyamán a gondozó órákon a megkívánt gyakoriságban fel is keressék (Lásd Szövetségünk 92. számú kiadványát: „A terhességgondozás irányelvei”).

2. Hogy minél több terhésnél lehetőleg még a terhesség első harmadában vagy felében a veleszületett szifilisz megfékezésének érdekében az annyira fontos szerológiai vizsgálat megtörténjék, és hogy az esetlegesen szifiliszeseznek bizonyuló terhesek megfelelő kezeléséről idejében gondoskodás történhessék. Ebben a tekintetben sajnálattal kell megállapítanunk, hogy egyes védőintézeteink – szinte érthetetlenül – még egyáltalán nem foglalkoznak a terhesek, a csecsemők és kisdedek véreinek szerológiai megvizsgálásával, holott erre kellő megszervezés esetén Központi Laboratoriumunk, vagy a helyi viszonyokhoz igazodva egyéb vizsgálóállomások útján a lehetőségek adva volnának. Más védőintézeteink pedig, melyek bár szórványosan végeztenek szerológiai vérvizsgálatokat, még mindig nem végeztetik ezeket abban a mértékben, mint amelyben különösen az anya-és az újszülött védelme ezeknek a vizsgálatoknak a gyakoriságát megkövetelné. Amint éppen a 33.100/1936. („Anya- és Csecsemővédelem” 1936. évi 12. szám 891. oldal) számú körrendeletünkre beérkezett válaszokból kiderült bár a vérvizsgálatok száma különösen a terhesek védelmében öröndetesesen és állandóan emelkedik és bár mindig több és több védőintézetünk vezet be a Wassermann-féle szerológiai vizsgálatok rendszeres megejtését, mégis Központunknak ezen az alapon készült kimutatásaiból kétségtelenül kitűnt, melyek azok a központi elhelyezésű, akár nagyobb városban székelő védőintézetek, melyek e tekintetben különösen kedvező viszonyaik ellenére, leginkább a vezetés erélytelensége miatt vérvizsgálatok végeztetésével egyáltalán nem foglalkoznak.

Szíveskedjék ennél fogva Vezetőorvos Úr odahatni, hogy az irányítása alatt álló intézetben a terhesgondozás a szerológiai vérvizsgálatok bevezetésével kiegészíttessék és ezen az alapon a veleszületett szifilisz elleni küzdelem az adott lehetőségekhez igazodni megindíttassék.

Itt említjük meg, hogy jelen körrendelt a törvényhatóságok első tisztviselőinek (alispán, polgármester) valamint a tisztiorvosoknak is megküldöttük s ugyanakkor megfelelő támogatást kérünk az iránt, hogy az annyira fontos vérvizsgálatok keresztülvitelének nehézségei elháríttassanak, továbbá hogy a szegénysorsú népességnek szifilisz elleni kezeléséhez döntő jelentőségű arzenobenzol készítmények (Salvarsan) zavartalan kiszolgáltatása minden esetben lehetővé tétessék.

3. Szükséges továbbá, hogy a védőintézeteinkben folyamatos orvosi és védőnői munka teljes egészében átérezze ama gyakran szörnyű, sokszor szinte reménytelen, de legalább is súlyos szociális viszonyokat, melyben magyar népünk várandós anyái élni

kénytelenek. Szövetségünk munkaprogrammja azt hirdeti: „Az anyának nem szabad rosszabb gazdasági helyzetbe kerülni azért, mert új embernek ad életet és gyermeket nevel, ami által a nemzet gazdasági erejét fokozza. A nemzet számára minden egészséges ember érték s az asszony, aki egészséges gyermekkel ajándékozza meg a Hazát, nagyobb értéket termel, mintha az alatt az idő alatt kenyérkereső munkával foglalkoznék”. Kell tehát, hogy fiókszövetségeink és szociális bizottságaink a védőintézet anyavédelmi munkásságával teljes mértékben együtt dolgozva a rendelkezésre álló anyagi és erkölcsi erőforrásokat kellő bőségben a várandós anyák megsegítésére fordítsák általában mindent megtegyenek, hogy a védett várandósok erkölcsileg és gazdaságilag ne kerüljenek rosszabb gazdasági helyzetbe, mikor a nemzet legszentebb célját szolgálják

Itt hívjuk fel Vezetőorvos Úr figyelmét arra is, hogy a szegénysorsú és inséges szülőknek megsegítésére a jövőben fokozottabban kell kihasználniuk azokat a lehetőségeket, melyeket a községi vagy városi hivatalos inségakciók nyújtanak. E tekintetben szíveskedjék Vezetőorvos Úr a község, vagy a város vezetőjével a tárgyalásokat felvenni s lehetőleg olyan megállapodásokat létesíteni, hogy a községi vagy városi inségakció keretében a Vezetőorvos Úr irányítása alatt álló anya-és csecsemővédő intézet környezettanulmányai alapján elsősorban is az arra szoruló várandós, valamint gyermekes anyák részesüljenek.

4. Szükséges továbbá, hogy Vezetőorvos Úr körzetében az eddiginél is fokozottabb gondoskodás történjék és 1919. évben Washingtonban tartott nemzetközi munkaügyi egyetemes értekezlet határozata értelmében „Az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalok és nők védelméről” alkotott 1928. évi V. t. c. végrehajtásáról, amely törvény 1931. év július hó 1-én, illetve részben 1932. év január 1-én lépett életbe. A törvény 8. §-a a várandós anyák foglalkoztatásának a korlátozásánál éppen a koraszülések elkerülésére, általában a terhes anya munkából következő ártalmainak csökkentése érdekében követeli s bár 14.323/1931 („Anya- és Csecsemővédelem” 1921. évi 7. szám 477. oldal) számú körrendeletben e törvényben foglaltak végrehajtásának szükségességére felhívtuk Vezetőorvosaink figyelmét, mégis meg kell állapítani, hogy védőintézeteink munkásságában a törvényadta lehetőségek eddig kellőleg nem használtattak ki. Szíveskedjék ennél fogva Vezetőorvos Úr éppen az anyák fokozottabb védelme érdekében a 14.323/1931 („Anya-és Csecsemővédelem” 1931. évi 7. szám 477. oldal) számú körrendeletünkben foglaltaknak az eddiginél nagyobb mélységben és terjedelemben eleget tenni.

Midőn ismételtén is kérjük Vezetőorvos Úrat, hogy jelen körrendeletünkben foglaltakkal a vezetése alatt álló védőintézet munkáját sürgősen kiegészíteni és a végrehajtásáról minél szélesebb területen gondoskodni szíveskedjék, egyben szíves tudomására hozzuk, hogy a jövőben a védőnői ellenőrzést, illetőleg ellenőrző és szervező fővédőnőinket és orvosi munka ellenőrzését illetően pedig az erre hivatott főorvosainkat utasítottuk, hogy ellenőrző munkájuk folyamán mindenkor legmesszebbmenőleg terjesszék ki arra, hogy az ellenőrzésnek alávetett védőintézet az újszülöttek valamint koraszülöttek fokozottabb védelme intézkedéseinket mennyiben és milyen mértékben tette magáévá. Egyidejűleg a körrendeletünkben

foglalt intézkedésekről értesítettük a védőintézeteink munkáinak ellenőrzésére illetékes tisztiorvos urakat is, ugyanakkor pedig körrendeletünket megküldtük a m. kir, Belügyminiszter Úrnak, valamint a törvényhatóságok első tisztviselőinek is azzal a kérelmünkkel, hogy körrendeletünk végrehajtásához a közigazgatás legmesszebbmenő támogatását megadják.

*Az Országos Stefánia Szövetség nevében
Budapest 1937.április 15.*

*Dr. Bókay Zoltán s.k.
Egyetemi ny. r. tanár
Az Orvosi Szakosztály elnöke*

*Dr. Ugron Gábor s.k.
v.b. t.t. ny. belügyminiszter
elnök*

*Keller Lajos s. k.
"Országos ügyvezető igazgató" (32)*

Tekervényes hivatalnok szöveg, de érzékelteti a feladat nagyságát. A harmincas években a megelőző védőoltások, a Zöldkeresztes Hálózat, az egészségügyi mintajárások, a kötelező szűrővizsgálatok, a jobb orvosi ellátás megszervezése révén csökkent a csecsemőhalálozás aránya, javult az ország demográfiai helyzete. Az iskolaorvosi ellátottság szintén a pediátria része. A „Debreceni Szemle” 1939. évi júliusi számában jelent meg „A csecsemőhalandóság elleni küzdelem Magyarországon” című írása. A külországokéval egybevetve statisztikánkat még az is rontja, hogy míg hazánkban a csecsemő már egy lélegzet vétele után veszteségnek számít, addig Angliában csak 40 napos élet elteltével. Rámutat, mennyire előnyös, ha az újszülött legalább hat hónapig szopik. A lakosság közel 60 százalékára kiterjedt a védelem, különösen a terhességi tanácsadás és a gyermekgondozás terén. Bevezették a BCG Calmette-oltásokat, rendszeresen végeztek Wassermann-vizsgálatokat, az antivenereás bizottság ingyen biztosította a Salvarsan-és Bismut-kúrákat. A vidéken megszervezett anyaotthonok, szülőintézetek, gyermekkórházak, tejkonyhák mind ezt a célt szolgálták. Ezt a munkát külön 600 orvos és 728 védőnő végzi. Szervezője, irányítója, Johan Béla államtitkár, érdemei elévülhetetlenek. Ekkor kapott nagy ezüst érmet a Debreceni Orvosegyesülettől. A 100 mm-es tenyéryi dombormű előoldalán háttérben a központi egyetem impozáns épülete, előtte a baloldalon az ülő Apollo, térdén a botra tekeredett jelképes kígyóval, felül a peremsávban: „Debreceni Orvosegyesület”. A hátlapon bevésve: „BÓKAY ZOLTÁN DR: EGYETEMI NY:R:TANÁRNAK: A DEBRECENI ORVOSEGYESÜLET VÁLSÁGOS ÉVEIBEN KIFEJTETT ÉRDEMDÚS TEVÉKENYSÉGÉÉRT 1939. MÁJUS. HÓ. (ábra). A részletes indoklás nem ismert, az sem biztos, hogy a különben hiányzó oklevelen az olvasható lenne.

A Debreceni Orvosegyesület
jutalomérme Bókay Zoltánnak

Az 1939/40-es tanévben Bókay Zoltán a dékán. Évnyitójának szövege a Tisza István-Tudományegyetem Évkönyvében jelent meg. Nem kedvelte különösebben a különböző funkciókat, nevével ezért ritkábban találkozunk. Rex-Kiss Béla mesélte e sorok írójának, hogy a 30-as évek végének igen tehetséges és kedvesen bohém aranyifjúsága (Kesztyüs, Vályi-Nagy., Szilágyi) a legjobban Bókay professzor puritánizmusától "tartott", noha soha egy rosszalló szó nem jött ki a száján. Elméleti intézetekkel és más klinikákkal közös közleménye soha nem jelent meg. Elképzelni is nehéz két különböző alkatot, mint a szomszédos szemészet és a gyermekgyógyászat igazgatójáé, de azért jól megvoltak egymás mellett. Az ő feladata volt még Verebély Tibor munkásságának méltatása, amikor a fővárosi kitűnőséget Hüttl Tivadar sebészprofesszor előterjesztésére a Debreceni Egyetem a díszdoktorává avatta.. Nem esett neheze, a Verebély-és a Bókay - dinasztia szerepe a magyar medicina történetében párhuzamosan követhető.

Az említett egyetemi évkönyv hozta „A kifáradás szerepe a táplálkozási zavarok létrejöttében” című írását, amelyet 1940. tanévzáró ünnepségén tartott, kihangsúlyozva benne a sóvízháztartás szerepét. Ez már akkor Kerpel-Fronius „felségterületének” számított. Továbbá annak a szemléletnek a megváltozását, midőn a csecsemőt és gyermeket élettani, kórtani és gyógytani szempontból még a felnőtt kicsinyített másának tekintették.

Az utolsó békeévben az „állomány” a következő:

Igazgató: Bókai Bókay Zoltán

I. tanársegéd: Kulin László

II. tanársegéd: Penkert Mihály magántanár

Fizetéstelen tanársegéd, díjas gyakornok: Kostyál László magántanár, Székely Ferenc.

Fizetéstelen tanársegéd: Weindrich Mária

Díjtalan gyakornokok: Mecseky László, Nagy Sándor, Kiss B. Julianna, Csernátony László, Szörényi Katalin, Boda Ferenc Pál.

Az akkori terminológia szerint egy magántanár is lehetett „fizetéstelen tanársegéd”.

Az 1939/40-es országgyarapodás idején a klinika személyzete ismét cserélődött. Gulácsy Zoltán Szombathelyre, Kostyál László Kassára, Penkert Mihály Nagyváradra került osztályvezető főorvosnak. Az 1937-től magántanár Kulin László 1939-ben a Debreceni Állami Gyermekmenhely igazgatója lett. A nyugdíjba vonult Brokés Győző helyére. Ettől kezdve az intézeti beosztás a következő:

Igazgató: Bókai Bókay Zoltán

adjunktus: Kiss B. Julianna

I. tanársegéd: Boda Ferenc

II. tanársegéd: Szücs Sándor

Díjas gyakornokok: Bánhegyi István, Buda Károly, Csernátony László

Fizetéstelen tanársegédek: Weinrich Mária, Bors Jenő

Díjtalan gyakornokok: Kövér Béla, Dobó Endre (6).

Az egyetem Tanácsa az 1939/40. tanévben

dr. Bókay Zoltán
orvostud. dékán

dr. Vasódy Béla
 hittud. dékán

dr. Hüttl Tivadar
Rector

dr. Baranyai Béla
 jogi dékán

dr. Kiss István
 bölcs. dékán

Mint említettük, az 1939/40.-es tanévben Bókay Zoltán a dékán. Reá hárult az a szép feladat, hogy 1939. szeptember 12-én a kari ülésén a most kinevezett és nagy reményekre jogosító Sántha Kálmán bemutassa és üdvözölje. Az 1940. június 5-én tartott XI. rendes kari ülésén titkos szavazással újabb négy évre dékánná megválasztották. Bizonyára a munkájával elégedettek voltak. A szeptember 18-iki kari ülésén arra kérik, hogy mint a Sportrepülő Club ügyvezető elnöke, intézze el az illetékes parancsnoksággal, hogy a betegek nyugalmanak érdekében szüntessék be a gyakorló repüléseket. Ez meg is történt, amit a kar nagy meglepéssel vett tudomásul. Az 1940. év decemberi ülésén a Debreceni Orvosegyesület nevében a „Debreceni Orvosi Szemle” megindítását kéri, a következő szövegű beadvánnyal: „Amióta megszűnt a Debrecenben megjelenő Orvosok és Gyógyszerészek lapja, egyesületünk alig tudja jegyzőkönyveit megjelentetni. Az Orvosi Hetilap szerkesztője, Vámosy professzor legutóbb is arról értesítette az Elnökséget, hogy a jövőben az üléstudósítások 1-1 ½ ritkított sorokkal írt gépírással oldalnál hosszabbak nem lehetnek, mert különben kénytelen lesz az üléstudósítások közlését beszüntetni és az Orvosi Hetilapban, a jövőben csupán a Budapesti Királyi Orvosegyesület és a Budapesti Közkórházi Orvostársulat ülésjegyzőkönyveit közölni.

„Tisztelettel kérjük a tekintetes Orvostudományi Kart, szíveskedjék ismételtlen foglalkozni azzal a már egy ízben tárgyalt tervvel, hogy a debreceni Orvostudományi Kar a Debreceni Orvosi Szemle megindításával önálló lapot alapítson. Ennek sürgőssége nem csak az üléstudósítások miatt, hanem egyéb más okból is mindinkább mutatkozik. Debrecen önálló orvosi folyóiratában könnyebben lennének elhelyezhetők a debreceni egyetem klinikáiról és intézeteiből megjelenő közlemények, és nem kellene azok megjelenésére hosszú hónapokig várakozni.

A lap megindítására már azért is sürgős szükség lenne, mert ha idejében indul a lap, helyet tudnának biztosítani nem csak a Debreceni Orvosegyesület, hanem a Tiszaháti Orvosegyesület és a Nagyváradon működő Biharvármegyei Orvos- Gyógyszerészegyesület üléstudósításainak is és ezen egyesületek tagjait is megnyerhetnénk mind előfizetőkül, mind munkatársakul.

Tisztelettel kérjük a tek. Orvoskari Tanártestületet, szíveskedjék haladéktalanul foglalkozni a lap megindításának kérdésével, hogy a lap már a jövő év januárjában megjelenhessen.

Maradunk a tek. Tanártestületnek teljes tisztelettel:

Debrecen, 1940. december 7.

Dr. Bókay Zoltán s. k. elnök
Dr. Jáki Gyula s.k. főtitkár”

Sajnos, a háborúra készülő körülmények ezt már nem tették lehetővé. Szaporodtak a katonai szolgálatra a behívások, a klinikusokra egyre több munka hárult.

bizonyítják, hogy szeptikus esetekben már alkalmazta a Deseptyl, az Ultraseptyl és a Sulfapiridin nevű kemoterapeutikumokat. Kiszáradás esetén rendszeresen adtak ceppinfuziót. Pylorusspasmus és stenosis Czerny szerinti elkülönítésére subcután papaverint vagy atropint adtak, súlyos esetben Fredel-Ramstedt műtétet végeztek. A mesterséges táplálás fejezete bizonyítja, mennyire ismerte a helyi szokásokat és lehetőségeket. De kitűnő vezérfonala lehetett ez, különösen a falusi orvosoknak. A szakma a tudományt nyilván nem ebből tanulta. Önálló magyar pediátriai könyv 1925 óta nem jelent meg.

A Magyar Gyermekorvosok Társasága a XV. Nagygyűlését 1941-ben tartotta Budapesten Lukács József a titkári jelentésében lege artis köszöntötte Erdély és Felvidék visszacsatolt területeinek gyermekorvosait. Az egyetemi városokban bemutató üléseket rendeztek, a fővárosban Gegesi Kiss Pál, Debrecenben Bókay Zoltán, Szegeden Kramár Jenő, Pécsen Duzár József, Kolozsvárott az új tanszékvezető Mórítz Dénes feladata volt azok lebonyolítása. A választott „tisztkar” megfiatalodott, a tanszékvezetőket igyekeztek az adminisztratív munkáktól mentesíteni. Bókay Zoltán a Diákjóléti Bizottság 1943. február 17-én mégis elnökévé választotta, mert ezt a fontos karitatív tevékenységet 1937. óta ő látta el. A Magyar Orvosok Tudományos Egyesületének Szövetsége az évenkénti tudományos nagygyűléseit a háborús helyzetre és a papírhiányra való tekintettel már szüneteltetni kényszerült. A Társaság április 25-én a Gyermekmenhely tanácstermében vette tudomásul, de Gerlóczy Ferenc, Gegesi Kiss Pál és Flesch István még tartott egy-egy előadást. Különben Flesch Ármin és Flesch István között családi kapcsolatot felismerni nem sikerült. Az 1942. évi orvosi kamarai diszkriminatív kimutatás szerint Flesch Ármin zsidó származású, Flesch István pedig nem. Az Emed-féle készülő magyar-zsidó orvosok lexikonja szerint viszont Flesch István 1957-1965 között Izraelben élt. A Társaság önálló közgyűlést továbbra is tartott. A következő évi választott vezetőségben tehát tanszékvezetőket már nem találunk. Ekkor az „első az egyenlők között” irányító szerepét Csapó József töltötte be, az elnök: Tüdös Endre, a titkár Gegesi Kiss Pál, a jegyző Voltay Béla. Meglepő, hogy még 1944. januárjában is bemutató ülést tartottak, amelyen a lengyel Stroeder tanár prezentált egy német nyelvű előadást. Bókay Zoltán nevével itt nem találkozunk. Korábban Darányi Gyula, Hainiss Elemér és Tomcsik József professzorokkal közösen adták ki német nyelven a diftéria szérum hazai alkalmazását összefoglaló közleményüket. Ezt a munkát a Tomcsik József irányítása alatti Országos Közegészségügyi Intézet koordinálta. A június 14-én tartott kari ülésen már Borsos-Nachtnébel Ödön patológus professzor a dékán, aki jelezte, hogy júliusi hónapra helyettesítést kér. E kritikus időszak első felében Bókay Zoltánt bízták a dékánátus vezetésével. Ősszel közeledett a front, a tanárok egy része: Borsos-Nachtnébel Ödön, Orsós Imre János, és Csilléry András önként távoztak nyugatra, Hüttl Tivadar professzor az orvosi egyetem egy részének elkísérésére. Halle/Saale egyeteme adott otthont nekik, ahonnan háború után tértek haza. A

professzorok másik része, főleg akinek a fővárosban volt lakása, vagy rokonsága, Budapestre húzódott. Az a hír járta, oda megszállók elitalakulatai fognak érkezni, tehát az atrocitásoknak kisebb a lehetősége. Ebben csalódniuk kellett, mert ahogy 1686-ban, most is a megszállást egy másik hasonló váltotta fel. Ezen a tényen még az sem változtat, hogy sokaknak valóban az életét mentette meg.

Az utolsó „felvonás”

Bókay Zoltán is felköltözött a fővárosba, s nagyon valószínű, hogy Sántha Kálmán később ezt nem tudta neki megbocsátani. Az 1944. évi november 14-én tartott nagyon „foghiányos” kari ülésen már Sántha a dékán helyettes, ő nevezte ki a tanszékvezető nélkül maradt intézetek élére az úgynevezett felügyelő tanárokat. Sántha heroikus munkát végzett. Meggyőződéses baloldaliként neki lehettek illúziói, de ezt másoktól nem várhatta el. A gyermekklinika felügyelője a belgyógyász Keller Ferenc magántanár, szakmai vezetője pedig az 1942-ben még díjtalan tanársegéd Dobó Endre lett. Utólag is elképzelhető az orvoshiány. Buda Károly a fronton a fogságból csak három év múlva került haza, Vályi-Nagy Tibor Sopronkőhidán. A debreceni helyzetet szemléletesen érzékelteti az 1965-ben újra kiadott egyetemi évkönyvben olvasható visszaemlékezés, amelyet érdemes szó szerint idézni: „1944 őszén a kiürítési parancs és a háborús események” megtépázták az intézetnek mind az anyagi, technikai, mind személyi ellátottságát. Bár a munka mindvégig folyt a klinikán, csak a nehéz gazdasági körülmények lassú javulásával és a katonai szolgálatból visszatérő orvosok fokozatos munkába állásával párhuzamosan, lépésről lépésre alakulhatott ki a konszolidáció, amely a zavartalan és igényesebb munkát tette lehetővé tette.

Az akkori állapotokra jellemző, hogy a front átvonulása után volt olyan időszak a klinika életében, amikor a beteg gyermekek táplálásának biztosítására a klinika tagja - orvosok és középkezelők - maguk gyűjtötték össze és hordták be a hátukon az élelmiszert és a tejet a környező tanyákról. Az inflációs időszakban pedig arra kényszerültek, hogy néhány ténen beszerzésével gondoskodjanak csecsemők tejellátásáról. Az eltartást csak az könnyítette, amikor tavasztól füves parkjaink is legelőül szolgáltak” (3). A korképhez nincs mit hozzáfűzni. Az újévben a tanártestületi ülést 1945. február 3-án hívták össze. Elnöke Verzár Gyula, mert Sántha Kálmán hivatalos ügyben a fővárosba távozott. Mindössze öten jelentek meg, az elnök Verzár Gyula, a jegyző Szalay Sándor fizikus és Bodnár János kémikus professzorok, valamint Loessl János és Keller Ferenc magántanárok. A gyermekklinika megbízott vezetője Dobó Endre tanársegéd, munkatársa Abonyi József díjtalan gyakornok. A február 24-i kari ülést az idegklinikán tartották meg. A fővárosból visszatért Sántha Kálmán dékánhelyettes szigorú javaslatot tett a Németországba távozott professzorok: Hüttl Tivadar, Borsos-Nachtnébel Ödön, Csilléry András és Orsós János Imre megbélyegzésére és a tanszéktől való megfosztására. Meglepő, hogy Csilléry és Hüttl között nem tett különbséget, pedig ez utóbbit „vezényelték”, másrészt „az ország legintelligensebb sebészének” tartotta. Ezzel az említett tanszékek megüresedetteknek tekinthetők. A szigorú határozat: „Egyidejűleg

tudomására hozza a kar a Miniszterúrnak azt is, hogy Bókay Zoltán, a gyermekgyógyászat nyilvános rendes tanára, az orvosi kar dékánjának szóban bejelentette, hogy nyugdíjaztatni kívánja magát. Bókay tanár nyugdíjazását a kar a maga részéről is javasolja, minthogy az egyetemi tanárokkal szemben jogosan támasztható tudományos és etikai követelményeknek eddigi működése során nem felelt meg. És itt érdemes keveset időzni. Előterjesztője Sántha Kálmán, akit Bókay Zoltán dékánként nem rég oly szépen méltatott és kinevezett. Utólag nem tudni, mi készítette Sántha Kálmánt erre a súlyos ítéletre. Vádként szerepelt a MONE (Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete) választmányi tagsága. Ez a szervezett szintén Trianon eredménye. Az alapító tagok között találjuk a már boldoggá avatott Batthyány-Strattmann Lászlót, a nem árja származású Frigyesi József professzort, Blaskovics László professzort a választmányi tagok között Heim Pált, Imre Józsefet, Kelen Bélát (5). A harmincas-negyvenes évek Debreceni Egyetemének orvosi fakultásán Fornet Bélát, Loessl Jánost, Oláh Dánielt. Az igazolásoknál, amelyeket az 1945. őszétől megjelenő Orvosok Lapja rendszeresen közölt, egyiküknél sem rótták fel. Ugyanez vonatkozik a Csaba Bajtársi Szövetség támogatására (28). A korabeli kari jegyzőkönyvek tudósítanak diáktüntetésekről, de a közismerten, konzervatív Bókay Zoltán neve soha nem olvasható a „felbujtók” között. Konkrétan semmit nem hoztak fel ellene. Azt sem írhatták a számlájára, hogy otthagya a munkahelyét, mert abban sem volt egyedül. Rokonsága a fővárosban élt, igyekezett a közelükbe kerülni. Méltányosabb lett volna simán elfogadni a nyugdíjazását.

Preisich Kornélnak az 1950-ben kiadott magyar gyermekgyógyászati bibliográfiája szerint Bókay Zoltán a mérsékelten termékeny szerzők közé tartozott, de tanártársait (Hainiss Elemér, Duzár József, Kramár Jenő) e téren felülmúlta (30). Bókayt kétségtelenül „nyomasztotta” a családi hagyomány. Nagyapja a magyar gyermekgyógyászati oktatás megteremtője, nagybátyja mindmáig a legnagyobb magyar gyermekgyógyász. Ifjabb Bókay Jánosnak szokás nevezni, holott az apja még nem használhatta az y-os változatot. Édesapja az egyik legnagyobb hazai farmakológus, így „óriások árnyékában kellett élnie és dolgoznia”. Szépirodalomból kölcsönözve a példát, Arany László sokkal jelentősebb annál, ahogy az a köztudatban él, csak hát Arany János fiaként sokan az apjához mérték. Amely ugye képtelenség és igazságtalanság. Aztán az „etikai alkalmatlanságot” szintén meg kellett volna valamivel indokolni. Majd az 1945. évi aug. 21-én tartott ülésén „A gyermekgyógyászati tanszék ügyével kapcsolatos dékán felolvassa Bókay tanár hozzá intézett és arra küldött válaszát, amelyben Bókay tanár azt kéri, hogy a kar megegyeszer szavazással döntsön a felett, óhajt-e vele együtt működni. Bókay tanár ugyanis onnan indul ki, hogy őt az igazoló bizottság ítélete az állásától nem fosztotta meg, csupán vezetői állásra tartja alkalmatlannak, ez alatt pedig ő az egyetemen a Rector és dékánok tisztségét érti. A dékán jelentése szerint, ”a VK (Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium,

akkori elnöke Molnár Erik) legilletékesebb képviselői sem tudnak határozott választ adni arra, vajon Bókay tanár igazoló bizottsági ítélete szükségképpen magával hozza-e a nyugdíjazást. A személyes megbeszélés során abban állapodtak meg, hogy a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium és az Igazságügyi Miniszter állásfoglalását fogja kikérni annak a kérdésnek tisztázására, hogy az egyetemi tanári állás, vezető állás-e? Ha igen, úgy Bókay tanár automatikusan nyugállományba kerül, és szükségtelenné válik az, hogy a kar még egyszer szavazással mondja ki, hogy kíván-e együtt működni vele”.

Sántha Kálmán 1945. nyarán már írásban megbízta Kulin László magántanárt a gyermekgyógyászat klinika ideiglenes vezetésével, míg a hivatalost kinevezését meg nem kapja. A fentiekből és a következőkből kiderül, hogy Bókay visszahelyezését Sántha Kálmán ellenezte. Ugyanis az 1946. március 12-én megtartott VII. rendkívüli kari ülésen, ahol megjelentek: Bodnár János, Kettesy Aladár, Fornet Béla, Jeney Endre, Kovács Ferenc, Went István, Sántha Kálmán és Bókay Zoltán professzorok. Vagyis az itthon maradt teljes tanári testület, az elnöklő Verzár Gyula a tárgysorozat előtt „melegen üdvözli Bókay Tanárt, aki a gyermekgyógyászati tanszéket újból ellátja és hosszú idő után első ízben vesz megint részt a kari ülésen, majd jelenti, hogy Bókay Zoltán ny.r. tanár a VK Minisztérium egyetemi ügyosztályával történt megbeszélése értelmében a gyermekklinika vezetését 1946. március 9-én átvette”. Ezt jegyzőkönyvileg is rögzítették. Előtte csak a csonka kar szavazhatta meg az állítólagos szakmai alkalmatlanságát. E sorok írója több levelet váltott Szentágothai János professzorral, Sántha-ügyben. Egy másolatát az Országos Orvostörténeti Könyvtár is archiválta. Ebben az áll, hogy Sántha Kálmánnak 1945. miatt erős bűntudata volt, pl. amikor az Ideiglenes Országgyűlés alelnökeként a Moszkvából hazatérők repatriálását aláírta. De az sincs kizárva, hogy az akkori ítéleteit nem tartotta mindig igazságosnak. A bűntudat honi sajátosság, elég II. Rákóczi Ferenc vallomásaira, Széchenyi István naplójára, Kölcsey Ferenc Himnuszára és Vörösmarty Mihály verseire utalnunk. Sántha kedvence a Szózat költője volt. Talán nem véletlenül. Még ebben is csodálatos hagyományt követett. Hasonló volt a véleménye Kettesy Aladár professzornak. Ez semmit nem von le Sántha Kálmán emberi és szakmai nagyságából, még a legnagyobbak is tévedhetnek. Azt, hogy Sántha Kálmán így ítélte meg a tanártársait, jegyzőkönyvek bizonyítják. Végül Bókayt 1947. május 21-én helyezték nyugállományba, egyben a szeptemberi kari ülésén az 1947/48. tanévre még „tanszék helyettesítésre” kérték fel. Kulin Lászlót 1949. március 12-én nevezték ki, ezzel megszűnt Bókay Zoltánnak az 1945-től igen viszontagságos professzori pályafutása. Ismét arra hivatkozunk, 1930-1945. között nem volt a magyar gyermekgyógyászatnak ifj. Bókay Jánoshoz mérhető alakja. A „kis Bókay”, mert általában így titulálták 1945-ben elérte a nyugdíjas korhatárt. A nyugállományba történő helyezését talán nagyobb empátiával is meg lehetett volna oldani. Személyét Preisich Kornél sem preferálta, mert az említett bibliográfiájának (30) közel 10 oldalas történeti

részből az emigrált pécsi Duzár József és a debreceni Bókay Zoltán professzorok neve hiányzik. Ezek után az sem meglepő, ha az 1955-ben bekövetkezett haláláról az Orvosi Hetilap és más egészségügyi fórum egy sort sem közölt.

A tanszék és Debrecen elhagyása után felköltözött a fővárosba, ahol 1951-től az 1955. április 1-én bekövetkezett haláláig a XI. kerület rendelőintézeti főorvosa volt.

Egyébként a többi fakultáson is személyi cserék történtek. Az alig 55 éves Hainiss Elemért hamar Gegesi Kiss Pál váltotta fel (vagy le!), az újonnan alapított II. sz Gyermekklinika élére pedig a Hainissnál idősebb Petényi Gézát nevezték ki. Szakmailag mindketten kétségtelenül alkalmasak voltak rá, de a politikai motiváció sem tagadható. A pécsi tanszéket Duzár professzor önként hagyta el, helyére a nagy ígéret Kerpel-Fronius Ödön került. Szegedről is emigrált Kramár Jenő, a klinikát átmenetileg Török Gábor vezette, majd a végleges megoldást Waltner Károly kinevezése jelentette. Teljes „örségváltás” történt, főleg a gyermekgyógyászatban.

A Debreceni Egyetem Orvostudományi Kara, illetve az 1950-ben önállóvá vált orvosi fakultás 1944-től 1965-ig nem adott ki Évkönyvet, ebben viszont az utóbbi 20 esztendő alatt elhunyt professzorok között ott találjuk a fényképét. Halálának 10. évfordulója alkalmából, bár ez nincs feltüntetve. Majd újabb 10 év elteltével az Orvosi Hetilapban a kitűnő orvostörténész Fazekas Árpád emlékezett meg róla, részben a személyes emlékei alapján (19). Mind Buda Károly, mind Fazekas Árpád hangsúlyozza a kiváló diagnosztikus képzettségét. A Bot György - Kapusz Nándor féle kartörténetben (16) végre a helyére került. Talán sikerült érzékeltetni, hogy a maga korában „egyáltalán nem lógott ki a sorból”. Szontagh Félix után a debreceni gyermekklinikának a gyógyítási, oktatási, kutatási színvonala egyáltalán nem süllyedt. Elég ok rá, hogy az utókor szerény kötetten emlékezzék meg róla és a viszontagságos korról, amelyben élni a sorsa engedte.

Művei

Egyszerzős művei

1. Bókay Zoltán: A veleszületett szívbajok monographiája esetek kapcsán. Pátria, Bp., 1913.
2. Bókay Zoltán: A gyermekek étrendje. Bp., 1929.
3. Bókay Zoltán: Gyermekklinikai előadások. Összeállította Szűcs Sándor, Debrecen, 1943.

Társszerző:

Bókay János - Flesch Ármin - Bókay Zoltán: A gyermekorvoslás tankönyve. Mai Henrik, Bp., 1912, 1916, 1921, 1925

Dolgozatai:

1. A nagy cseplesz szerepe általános kórtani és biológiai szempontból. (Magyar Orvosi Archivum, 1908.)
2. Hernia diaphragmatica esete (Orvosi Hetilap, 1909.)
3. Adatok a hydrocephalus externus congenitus ismeretéhez két eset kapcsán. (Orvosi Hetilap, 1910.)
4. Hernia diaphragmatica újabb esete. (Orvosi Hetilap, 1910.)
5. Über den Zwerchfelbruch im Anschluss an zwei Falle. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1910.)
6. A szív nagy verőereinek transpositiojáról. (Orvosi Hetilap, 1911.)
7. Ueber Transposition der grossen Schlagarden des Herzens (Archiv für Kinderheilkunde, 1911.)
8. Beitrag zur Frage des Hydrocephalus externus congenitus im Anschluss an zwei Falle (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1911.)
9. Adat a recidivaló scarlatina ismeretéhez. (Orvosi Hetilap, 1912.)
10. Polyposis intestinalis seu polyadenomatosis intestinalis. (Orvosi Hetilap, 1913.)
11. Polyposis intestinalis seu Polyadenomatosis intestinalis. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1913.)
12. Óriás-sejtű vékonybél-sarkoma esete 9 hónapos gyermekben. (Orvosi Hetilap, 1913.)
13. A phosphor-olaj és a phosphoros csukamájolaj hasznáról a rachitis kezelésében. (Orvosi Hetilap, 1914.)
14. A diphtheria egy sajátos és ritka localisatioja. (Orvosi Hetilap, 1914.)
15. Über eine besondere Form der Alveolardiphtherie bei Sauglingen. (Zeitschrift für Kinderheilkunde, 1914.)
16. Berliini reflexiók. (Orvosi Hetilap, 1914.)

17. A truncus artericus communis persistensről egy eset kapcsán (Orvosi Hetilap, 1914.)
18. Ein Fall von persistierendem Truncus arteriosus communis bei einem 6 Monate alten Säugling. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1914.)
19. Laryngitis phlegmonoso-ulcerosa influenza eset kapcsán (Orvosi Hetilap, 1919.)
20. Über phlegmonös-ulceröse Laryngitis im Anschluss an Influenza (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1919.)
21. Vékonybélrészlet-előesés és eversio nyitott Meckel-diverticulumon át. (Orvosi Hetilap, 1919.)
22. Vorfall und Eversion einer Dünndarmpartie durch des offene Meckelsche Diverticulum (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1919.)
23. A gerincvelőburkok daganatairól a gyermekkorban. (Orvosképzés, 1919.)
24. Adatok a rheumatismus nodosus kórképéhez. (Gyógyászat)
25. Icterus haemolyticus (Acholoricus) esete. (Orvosi Hetilap, 1920.)
26. A csecsemőkori pylorusspasmus kezelése papaverinum hydrochloricummal. (Orvosi Hetilap, 1920.)
27. Die Behandlung des Pylorusspasmus des Säuglingsalters mit Papaverinum hydrochloricum. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1920.)
28. A csecsemőkori pylorusstenosis gyógykezelésének mai állása. (Orvosi Hetilap, 1922.)
29. Különleges anaphylaxiás reactio (Arthus-phaenomen) gyenge gyermekeknél. (Orvosi Hetilap, 1923.)
30. Thoracopagus parasiticus s omphalokele congenita műtét által gyógyult esete. (Orvosi Hetilap, 1924.)
31. Vizsgálatok a vérserum fehérje és calcium tartalmának összefüggéséről. (Magyar Orvosi Archivum, 1924.)
32. Über die diagnostische und prognostische Bedeutung der Bestimmung des Zuckerhaltes im Liquor cerebros spinalis. (Jahrbuch für Kinderheilkunde. 1925.)
33. A gyermekkori pyelocystitisek kezelése auto-vaccinával. (Orvosi Hetilap, 1925.)
34. Untersuchungen über den Zusammenhang zwischen dem Eiweiss und dem Calciumgehalt des Serums. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1925.)
35. A gyermekkori pyelocystitisek pathológiája és therápiája. (Orvosképzés, 1925.)
36. A vér hydrogenionconcentrációja atrophias és dyspepsias csecsemőknél. (Magyar Orvosi Archivum, 1925.)
37. Über die Wasserstoffionkonzentration des Blutes bei atrophischen und dispeptischen Säuglingen. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1925.)
38. Meningitis spinalis tuberculosa. (Orvosi Hetilap, 1926.)

39. A heveny fertőző betegségek leküzdéséről. (Egészségügy Könyvtára, 1926.)
40. A heveny fertőző betegségek leküzdéséről. (Orvosi Hetilap, 1926.)
41. Untersuchungen über die Veretailung des Serumalkalis im Sauglingalter. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1926.)
42. Alkalimegoszlás csecsemők vérserumában. (Magyar Orvosi Archivum, 1927.)
43. Acut pancreatitis műtéttel gyógyult esete 13 éves gyermeknél. (Orvosi Hetilap, 1927.)
44. A csecsemőkori furunculosis gyógykezelése. (Orvosi Hetilap, 1927.)
45. Az alapanyagcsere meghatározása a gyermekkorban. (Orvosi Hetilap, 1928.)
46. Mi az intracután védhimlőoltás indiciója és milyen a kivitele? (Orvosi Hetilap, 1928.)
47. A Röntgen-mélybesugárzás hatása a tüdőgümőkór bizonyos alakjaira és a hurutos tüdőlobra (Orvosi Hetilap, 1928.)
48. Über die Behandlung der Sauglingsfurunculose/Reiz-und Vakzinetherapie (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1928.)
49. A liquor cerebrospinalis cukortartalmának diagnostikai és prognostikai jelentősége. (Orvosi Hetilap, 1929.)
50. Über die Wirkung der Röntgentiefenbestralung auf gewisse Formen der Lungentuberculose bei Kindern. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1929.)
51. Zur Bestimmung des Grundumsatzes im Kindesalter (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1929.)
52. A csecsemőkori bronchopneumonia terapiájának mai állása. (Orvosképzés, 1929.)
53. A gyermekkori tuberculosisról. (Orvosképzés, 1930.)
54. A duodenum veleszületett atresiájáról. (Orvosi Hetilap, 1930.)
55. Célkitűzések. Székfoglaló előadás. (Orvosi Hetilap, 1930.)
56. A gyermekkori tuberculosis generalisálódásáról. (Tuberculosis, 1930.)
57. A meningitis tuberculosa gyógyulásának lehetősége Röntgen mély besugárzás segítségével. (Orvosi Hetilap, 1932.)
58. Über Möglichkeit der Heilung der Meningitis tuberculosa mit Hilfe von Röntgentiefenbetrahlungen. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1932.)
59. A vesegyulladások cukortherápiájáról. (Orvosképzés, 1933.)
60. A csecsemő és gyermekkori erysipelas kezelése reconvalenscens serummal (Orvosi Hetilap, 1934.)
61. La patologia e la cura della malattia di Heine- Medin. (Volume di Scritti Medici, 1934.)
62. Die Therapie der hamorrhagischen Nierentzündungen. (Medizinische Klinik, 1936.)
63. A vérzéses vesegyulladások gyógykezelése. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja. 1936.)

64. Az exanthema szerepe a chorea minor gyógykezelésében (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1936.)
65. A gyermekkori vesegyulladások és azok kezelése. (Orvosképzés, 1937.)
66. Die Nierenentzündungen im Kinderalter und ihre Behandlung. (Medizinische Welt, 1937.)
67. A varicella és a herpes zoster összefüggéséről. Erythema subitum. (Gyógyászat, 1938.)
68. A csecsemőhalandóság elleni küzdelem Magyarországon (Debreceni Szemle, 1939.)
69. Tanévnyitó beszéd (a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem 1939-40. évi Évkönyve.)
70. Dr. Verebélyi Verebély Tibor munkásságának méltatása. (a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem 1939-40. évi Évkönyve.)
71. A kifáradás szerepe a táplálkozási zavarok létrejöttében. (a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem 1939-40. évi Évkönyve.)

Tanítványainak a dolgozatai

1. Gulácsy Zoltán: A hajduvármegyei gyermekek fejlődési viszonyai. (Tisza. I. Tud. Társ. VI. kötete. 2. füz. 1939.)
2. Kulin László: A Kaksch-Hayem anaemia. (Orvosi Hetilap, 1931. 4. sz.)
3. Kulin László: Az alimentáris anaemiákról (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1931 1-2.)
4. Kulin László: A vérátömlesztés indicatiója pathológiás vérkép alapján. (Gyógyászat, 1933. 12.)
5. Kulin László: A csecsemőkori neuropathiás hányásról és pylorus spasmusról. (Orvosi Hetilap, 1933. 38.)
6. Kulin László: Adatok a tüdőgyulladásos betegek várcukor értékeihez. (Budapesti Orvosi Újság, 1935. 9.)
7. Kulin László: Adatok a „járványos” meningitis serosa kérdéséhez. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1936. 9.)
8. Kulin László: Cukorterhelési kísérletek értékelése gyermekkorban. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1936. 9.)
9. Kulin László: Adatok a meningitis. serosa epidemica megkülönböztető diagnostikájához. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1936. 10.)
10. Kulin László: Über Indikationen auf Grund pathologischen Blutbildes. (Archiv für Kinderheilkunde, 1936.)
11. Kulin László: Zur Frage der Meningitis serosa epidemica. (Jahrbuch für Kinderheilkunde, 1937. 149.)
12. Kulin László: Die Bewertung von Zuckerbelastungsversuchen im Kindesalter. (Archiv für Kinderheilkunde, 1937. 110.)
13. Kulin László: Angaben zur Differentialdiagnosen der Meningitis serosa epidemica. (Archiv für Kinderheilkunde, 1937. 148.)
14. Kostyál László: Az oedemakérdésről. (Gyógyászat, 1935. 39-40.)
15. Kostyál László: A fajidegen fehérjék hatása a szervezetre. (Gyógyászat, 1936. 5.)
16. Kostyál László: Untersuchungen mit verschiedenen, gleichzeitig entnommenen Liquorfraktionen. Einwirkung der Röntgenbestrahlung auf die Permeabilitat der Liquorbarriere. (Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie, 1936. 156.)
17. Kostyál László: Másodlagos anaemiák kezelése májkészítménnyel. (Gyógyászat, 1936. 10.)
18. Kostyál László: A fajidegen fehérjék hatása a szervezetre. (Gyógyászat, 1937. 47.)
19. Kostyál László: Ueber die Wirkungen artfremder Eiweiskörper. (Zeitschrift für Immunitätsforschung, 1938. 92.)
20. Penkert Mihály: Az 1931. évi Heine-Medin járvány klinikai tapasztalatai. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1936. 11.)

21. Penkert Mihály: A francia orvosképzésről és orvosi intézményekről. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1937. 3.)
22. Penkert Mihály: Emulsion aus Sonnenblumenkernen als Sauglinghahrmittel. (Jahrbuch für Kindereheilkunde, 1938. 151.)
23. Penkert Mihály: A constitutio és a fertőző betegségek. (Magántanári próbaelőadás)
24. Székely Ferenc: Kalmopyrin a gyermekgyógyászati használatban. (Orvosi Hetilap, 1932. 39.)
25. Székely Ferenc: Szövetani leletek az 1932. évi debreceni dysenteria-járvány kapcsán. (Pathologusok Társasága, 1933.)
26. Székely Ferenc: Egyes incretiós mirigyek elváltozása diphteriában. (M. Pathol. Társ. 1934.)
27. Székely Ferenc: Néhány szó a vitaminok klinikai jelentőségéről. (Gyógyászat, 1937. 10-11.)
28. Székely Ferenc: Atresia oris. (Budapesti Orvosi Újság, 1941. 2.)
29. Holik Sámuel: Liquor-lipoid vizsgálatok ép és kóris esetekben. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1936. 1.)
30. Holik Sámuel: Der Wert der Weltmannchen Reaktion im Kindesalter. (Archiv für Kinderheilkunde, 1939. 118.)
31. Mecseky László: A Maltiron alkalmazása. (Budapesti Orvosi Újság, 1940. 19.)
32. Puskás György: Gyermekkori zsugorvесе érdekes esete. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1938. 3.)
33. Puskás György: Az aplásiás anaemiáról. (Orvosok és Gyógyszerészek Lapja, 1938. 8.)
34. Puskás György: Adatok a csecsemő-és gyermekkori vérszegénységek vaskészítménnyel való gyógyításához. (Budapesti Orvosi Újság, 1938. 45.)
35. Boda Ferenc: Ultraseptyl alkalmazása meningitis pneumococcinánál és cerebrospinalis epidemicánál. (Budapesti Orvosi Újság, 1940. 17.)

Irodalom

1. A csecsemő és gyermekgyógyászat tankönyve. I-II. Ford: Török Gábor, Szeged, 1936-1937.
2. A Debreceni Orvosegyesület Évkönyve 1938. Pannonia, Debrecen, 1938.
3. A Debreceni Orvostudomány Évkönyve 1965-66. Debrecen, 1967.
4. A Debreceni Gyermekklinika tizenöt éve (1992-2007): Összeállította Oláh Éva és munkatársai. Debrecen, 2007.
5. A Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének tagnévsora. M.O.N.E., Budapest, 1925.
6. Az Országos Orvosi Kamara Hivatalos Névjegyzéke. 1939, 1940, 1942. Budapest
7. Bókay Árpád emlékirata: Ez a Bókay úgy látszik, intelligens ember. Budapest, 2003.
8. Berend Miklós: A csecsemőhalálozás „magyar” okai: a csecsemővédelem eddigi eredménye és útja a jövőben. Singer és Wolfner, Budapest, 1910.
9. Bókay János-Flesch Ármin-Bókay Zoltán: A gyermekorvoslás tankönyve Mai Henrik, Budapest, 1912.
10. Bókay János: A gyermekorvostan története. Orvosképzés. Különszám. Budapest, 1822.
11. Bókay, Johann: Die Geschichte der Kinderheilkunde. Springer, Berlin, 1922.
12. Bókay János: Az orvosi és zenei kettős képességről és néhány kettős képességű orvosról. Kis. Akad. Budapest, 1933.
13. Bókay Zoltán: A veleszületett szívbajok monographiája esetek kapcsán. Pátria, Budapest, 1913.
14. Bókay Zoltán: Gyermekklinikai előadások. Összeállította Szűcs Sándor, Debrecen, 1943.
15. Bókay Zoltán dolgozatai 1908-1940.
16. Bot György-Kapusz Nándor: Nyolcvanéves a debreceni orvosképzés. DOTE, Debrecen, 1998.
17. Capó József: Kis gyermekek isputálja Oláh Éva utószavával. Reprint, Debrecen, 2002.
18. Cserhádi Endre-Székely Áron: A Magyar Gyermekorvosok Társaságának története 1999. M. Gyermekorvosok Társ. Budapest, 1999.
19. Fazekas Árpád: Húsz éve halt meg Bókay Zoltán gyermekgyógyász professzor. Orvosi Hetilap, 1975. 10.
20. Götttsche Oszkár: Csecsemő és gyermekgyógyászat. Novák, Budapest, 1938.
21. Hatvani István: Bevezetés a szilárdabb filozófia alapelveibe. Ford. Tóth Péter, Budapest, 1999.

22. 75 éves a Debreceni Orvostud. Egyet. Gyermekklinikája 1924-1999. Debrecen, 1999.
23. 80 éves a Debreceni Orvos-és Egészségtudományi Centrum Gyermekklinikája (1924-2004), Debrecen, 2004.
24. Magyarország gyógyintézeteinek évkönyve 1934. Pápai, Bp., 1934.
25. Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének tagnévsora. M.O.N.E. Budapest, 1925.
26. Méhes Károly: Kerpel-Fronius Ödön. Akadémia. 1998.
27. Miskolczy Dezső: Schaffer Károly. Akadémia, Budapest, 1973.
28. Mudrák József: Debreceni Egyetemtörténeti Lexikon 1914-1949. (kézirat) Debrecen, 2008.
29. Neuber Ede: Rektori beszédek 1931-32. Egyet. Debrecen, 1933.
30. Preisich Kornél: A magyar gyermekgyógyászati irodalom száz éve. Tud. Kiad., Bp, 1950.
31. Szállási Árpád: Szontagh Félix (1859-1929) és a debreceni gyermekorvoslás kezdetei. A Debreceni Orvosképzés Nagy Alakjai. 7. füzet, Debrecen, 1995.
32. Szénásy József: Anyavédelem. Árpád Ny. Kalocsa, 1940.
33. Torday Ferenc: Mindennapi gyermekgyógyászat. Petőfi Kiad. Bp., 1914.
34. Weszprémi István: A bába mesterségre tanító könyv... Margittai, Debrecen, 1766.
35. Weszprémi István: A' kisded gyermeknek neveléséről való rövid oktatás. Páldi, Kolozsvár, 1760.

Névmutató

Abonyi József 35
Ady Endre 17
Ambrus József 18, 19, 21
Arany János 36
Arany László 36
Baginsky, Adolf 10
Bakucz József 18, 19
Baló József 16
Bánhegyi István, 30
Barabás Miklós 7
Balassa János 6, 23
Balogh Kálmán 8, 9,
Batthyány-Strattmann László 36
Behring, Emil 7
Bencsik József 21
Belák Sándor 19
Benedek László 17, 23
Berend Miklós 9, 10, 13
Berger Albert 18, 21
Blaskovics László 36
Boda Ferenc Pál 30
Bodnár János 35, 37
Bock- Bókai János sen. 6, 23
Bókay János jun. 7, 9, 10, 13, 14, 15, 17, 20, 24, 32
Bókay Árpád 7, 8, 9
Bókay Zoltán 7, 9 10, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 25, 28, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 35,
36, 37, 38
Bors Jenő 30
Borsányi Andor 15
Borsos-Nachtnebel Ödön 33, 34
Bot György 38
Brokés Győző 30
Buda Károly 30, 35, 38
Bydeskuthy Teréz 17
Bydeskuthy Zoltán 17
Csapó József (Tagyosy) 3, 5, 6, 17
Csapó József 33
Csernátony László 30
Csilléry András 33, 35
Csokonai Vitéz Mihály 7
Czéboth Gyula 9

Czerny, Adalbert 12, 33
Darányi Gyula 33
Dobó Endre 30, 35
Dreguss Miklós 21
Duzár József 15, 33, 38
Emed, Alex 33
Erdélyi László 21
Eröss Gyula 9
Escherich, Theodor 10
Faludi Ferenc 14
Fazekas Árpád 38
Feer, Emil 12
Félegyházi Sándor 18
Finkelstein, Heinrich 12, 15
Flesch Ármin 11, 22, 33
Flesch István 33
Flexner, Simon 23
Fornet Béla 16, 25, 36, 37
Frigyesi József 36
Gargya Gyula 18
Gegesi Kiss Pál 22, 33, 38
Gerlóczy Ferenc 22, 23
Goltz, Friedrich Leopold 8
Gulácsy Zoltán 19, 20, 21, 22, 30
Györey István 21
Göttche (Görgényi) Oszkár 22
Hainiss Elemér 14, 15, 19, 20, 21, 25, 32, 33, 36, 38
Hainiss Géza 14
Hatvani István 5, 6
Heim Pál 11, 15, 17, 21, 32
Herrich Szidonia 8
Heubner, Otto 10, 12
Hoppe-Seyler, Felix 8
Hőgyes Endre 8, 23
Hutinel, Victor 15
Hüttl Tivadar 4, 29, 33, 35
Imre József 36
Jáki Gyula 31
Jendrassik Ernő 12
Jeney Endre 16, 19, 24, 37
Jókai Mór 6
Johan Béla 28
Kapronczay Károly 9

Kapusz Nándor 38
Kelen Béla 36
Keller Ferenc 35
Keller Lajos 25
Kenézy Gyula 13, 14
Kerpel-Fronius Ödön 21, 22, 29, 38
Kesztyüs Lóránt 29
Kettesy Aladár 4, 37
Kiss B. Julianna 30
Korányi Frigyes 23
Korányi Sándor 23
Kostyál László 16, 18, 21, 22, 23, 24, 29, 30
Kossuth Lajos 6
Kovács Ferenc 37
Kölcsey Ferenc 37
Kövér Béla 30
Kramár Jenő 15, 22, 33, 36, 38
Krogh, Schack August Sternberg 23
Krompecher Ödön 9
Kulin László 19, 21, 22, 29, 30, 37
Kusmaul, Adolf 8
Landsteiner, Karl 10
Levaditi, Constantin 23
Loessl János 35, 36
Lódi László 21
Lukács József 33
Mecseky László 30
Miskolczy Dezső 20
Molnár Erik 37
Móritz Dénes 22, 33
Mudrák József 17
Nagy Sándor 30
Neuber Ede, 9, 17, 19
O'Dywer Joseph 7
Oláh Dániel 36
Oláh Éva 6
Orsós Ferenc 23
Orsós János Imre 33, 35
Pándy Kálmán 23
Papp István 17
Paul György 15
Penkert Mihály 18, 20, 21, 22, 29, 30
Pencz Gusztáv 18

Pertik Ottó 9
Petényi Géza 15,16
Péterfi Ignác 15
Petrányi Győző 22
Petrilla Aladár 23
Popovits Erzsébet 18
Preisich Kornél 10, 13, 36, 37
Preiszig Hugó 12
II. Rákóczi Ferenc 37
Recklinghausen, Friedrich Daniel 8
Rhasas, Abu Bekr Mohamed ibn Zakarija 5
Reinhart László 21
Reményi József 14
Rencz Antal 21
Rex-Kiss Béla 16, 29
Röntgen, Konrad 20
Sántha Kálmán 16, 31, 35, 36
Schaffer Károly 20
Schlossmann, Arthur 10
Schoepf-Merei Ágost 6, 11
Schwartz Ottó 8
Simmelweis Ignác Fülöp 7, 25
Szalay Sándor 35
Szathmáry József 21
Széchenyi István 37
Székely Ferenc 22, 24, 29
Szentágothai János 37
Szent-Györgyi Albert 16, 24
Szentgyörgyvölgyi József 6
Szentkirályi Móricz 6
Szilágyi Tibor 29
Szontagh Félix 9, 14, 15, 20, 21
Szörényi Katalin 30
Szücs Sándor 30, 32
Takács Sándor 18
Tauffer Vilmos 13, 25
Thurzó Jenő 23
Tomcsik József 33
Torday Ferenc 9, 14, 15
Török Gábor 19, 20, 24, 38
Tüdös Endre 33
Ugron Gábor 28
Vágó János 18

Vályi-Nagy Tibor 29, 35
Vámosy Zoltán 31
Verebély László 9
Verebély Tibor 9, 29
Verzár Frigyes 13,17
Verzár Gyula 35
Vilt Tibor 24
Vörösmarty Mihály 37
Waldeyer, Heinrich Wilhelm Gottfried 8
Waltner Károly 38
Weindrich Mária 21, 30
Went István 14, 16, 22, 37
Weszprémi István 5
Wollek (Voltay) Béla 22

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
A kezdet és a családi háttér	5
A híres Bókay-klinikán	10
A Debreceni Gyermeklinika élén	17
Az utolsó felvonás	35
Művei	39
Tanítványainak a dolgozatai	43
Irodalom.....	45
Névmutató.....	47

A debreceni orvosképzés nagy alakjai című sorozat eddig megjelent tagjai:

1. Dr. Alberth Béla: Dr. Kettesy Aladár élete és munkássága
2. Dr. Kulcsár András: Dr. Fonet Béla élete és munkássága
3. Dr. Hadházy Csaba: Dr. Krompecher István (1905-1983)
4. Dr. Törő Imre: Dr. Huzella Tivadar (1886-1951)
5. Dr. Lampé László: Dr. Kenézy Gyula élete és munkássága (1860-1931)
6. Dr. Szállási Árpád: Weszprémi István (1723-1799) és kora
7. Dr. Szállási Árpád: Dr. Szontagh Félix (1859-1929)
és a debreceni gyermekorvoslás előzményei
8. Dr. Varga Emil: Went István - az iskolateremtő mester (1899-1963)
9. Dr. Majerszky Klára: Dr. Sántha Kálmán (1903-1956)
10. Dr. Zs. Nagy Imre: Dr. Verzár Frigyes (1886-1979)
11. Dr. Csécsei György: Dr. Hullay József (1921-1984)
12. Dr. Jeney András: Dr. Jeney Endre (1891-1970)
13. Dr. Fésüs László: Dr. Tankó Béla (1905-1974)
14. Dr. Péter Mózes: Thurzóbányai Eischer Gyula (1875-1929)
15. Dr. Simon Miklós: Dr. Szodoray Lajos (1904-1980)
16. Dr. Szállási Árpád: Dr. Benedek László (1887-1945)
17. Dr. Lampé László: Dr. Árvay Sándor és a XX. század (1903-1997)
18. Dr. Gomba Szabolcs: Dr. Endes Pongrác (1907-1992)
19. Dr. Hernádi Ferenc: Dr. Vályi Nagy Tibor (1912-1969)
20. Dr. Csaba Béla: Dr. Kesztyüs Lóránd (1915-1979)
21. Dr. Lampé László: Dr. Kovács Ferenc szülészprofesszor (1890-1974)
22. Dr. Csernátony Zoltán: Pap Károly élete és munkássága (1910-1986)
23. Dr. Földes István: Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum
Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézetének története
24. Dr. Szállási Árpád: Dr. Bókay Zoltán (1885-1955)
és a hazai gyermekgyógyászat

Előkészületben:

Dr. Leövey András, Dr. Szegedi Gyula: Dr. Petrányi Gyula
Dr. Bíró Sándor: Dr. Szabó Gábor

A megjelent füzetek a DEOEC Elnöki Hivatalában szerezhetők be.
(4012 Debrecen, Nagyerdei krt. 98. • Fax: 52/419-807)